

Zadeva: Odgovori na mnenja in pripombe zainteresirane javnosti na objavljeno analizo upoštevne trga 4 »Veleprodajni visokokakovostni dostop na fiksni lokaciji« s predlaganimi ukrepi

Agencija za komunikacijska omrežja in storitve Republike Slovenije (v nadaljevanju: Agencija) je na podlagi 100. člena Zakona o elektronskih komunikacijah (Ur. l. RS, št. 109/2012, 110/2013, 40/2014 - ZIN-B, 54/2014 - odl. US, 81/2015, 40/2017, v nadaljevanju: ZEKom-1) izdelala analizo upoštevne trga 4 »Veleprodajni visokokakovostni dostop na fiksni lokaciji« (v nadaljevanju: Analiza). Agencija je v predmetni analizi ugotovila, da je na tem upoštevem trgu operater s pomembno tržno močjo družba Telekom Slovenije d. d. ter zanjo predlagala regulatorne ukrepe.

Agencija je pred sprejemanjem ukrepov na trgu elektronskih komunikacij, ki bodo pomembno vplivali na trg, skladno z 204. členom ZEKom-1, dolžna pridobiti in primerno upoštevati mnenja zainteresirane javnosti.

Agencija je tako 27. 10. 2017 objavila predmetno analizo na svojih spletnih straneh¹ ter obenem pozvala zainteresirano javnost, naj nanjo poda svoje pripombe oziroma morebitne predloge in mnenja do 27. 11. 2017. Agencija je prejela s strani enega operaterja prošnjo za podaljšanje roka. Agencija je prošnji za podaljšanje roka ugodila in podaljšala rok za oddajo pripomb do 1. 12. 2017.

V zgoraj določenem roku je Agencija prejela pripombe in mnenja naslednjih družb:

- A1 Slovenija, telekomunikacijske storitve, d. d., Šmartinska 134b, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: A1 Slovenija),
- T-2 družba za ustvarjanje, razvoj in trženje elektronskih komunikacij in opreme d. o. o., Verovškova ulica 64A, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: T-2),
- TELEKOM SLOVENIJE, d. d., Cigaletova 15, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: Telekom Slovenije) in

---

¹ <http://www.akos-rs.si/analiza-upostevnega-trga-4-%C2%BBveleprodajni-visokokakovostni-dostop-na-fiksni-lokaciji%C2%AB>

- TELEMACH, širokopasovne komunikacije, d. o. o., Cesta Ljubljanske brigade 21, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: Telemach).

Agencija je dne 7. 12. 2017 objavila prejete² pripombe zainteresirane javnosti, vključno s prilogami k pripombam, ki niso vsebovale poslovnih skrivnosti. Skladno s tretjim odstavkom 204. člena ZEKom-1 Agencija v nadaljevanju odgovarja na prejeta mnenja in pripombe, način kako so bila upoštevana oziroma razloge, zaradi katerih niso bila upoštevana, pri čemer prejeta mnenja smiselno povzema po posameznih sklopih.

Agencija uvodoma pojasnjuje, da je pri analizi upoštevnega trga 4 »Veleprodajni visokokakovostni dostop na fiksni lokaciji« v celoti sledila EU in nacionalnemu normativnemu okviru ter izhajala iz naj sodobnejših pristopov in spoznanj pravno-ekonomske stroke. Navedeno še posebej velja za ugotovitev Agencije, da trg ni dovolj konkurenčen ter za naložitev s tem povezanih obveznosti operaterju s pomembno tržno močjo.

Na konceptualni ravni Agencija pojasnjuje, da sta posebna ex ante sektorska regulacija in (ex post) uporaba splošnih pravil konkurenčnega prava instrumenta, ki delujeta vzporedno in se vzajemno dopolnjujeta. Četudi sta lahko oba usmerjena v odpravo istih tržnih nepravilnosti, med njima obstajajo številne in pomembne razlike. Z vidika predmetne analize so zlasti pomembne (kvalitativne) razlike med obveznostmi, ki jih nalagata en in drug pristop, ter razlike v izhodiščih in ciljih. Posebna sektorska regulacija predstavlja oblastno intervencijo na liberaliziranem trgu in je upravičena le, dokler trg ni dovolj konkurenčen ter le v obsegu, ki je nujen. Ko je temeljni cilj sektorske regulacije dosežen, tj. trg postane dovolj konkurenčen, praviloma ni niti stvarne niti pravno-ekonomske utemeljene podlage za ohranjanje takšne regulacije. Če je na trgu dosežena primerna stopnja proste, poštene, neizkrivljene in učinkovite konkurence, jo je – zlasti zaradi doseganja čim višje blaginje uporabnikov – potrebno »le« še ohranяти. V takšnih pogojih posebna sektorska regulacija ni več potrebna in zadošča nadaljnja uporaba pravil konkurenčnega prava. Na takšen način se v največji meri krepijo spodbude za doseganje ekonomskih učinkovitosti, inovacij in razvoja, obenem pa se – kljub odsotnosti posebne sektorske regulacije – v celoti ohranja konkurenčno pravni instrumentarij, ki prepoveduje in sankcionira dejanja protipravnega omejevanja konkurence.

Agencija se zaveda, da pri pripravi analize predmetnega upoštevnega trga zamuja in da je instruktorski rok, predviden v drugem odstavku 100. člena ZEKom-1, od sprejetja prejšnjih regulatornih ukrepov na trgu potekel, vendar pa je Agencija, da je lahko pristopila k izvedbi analize upoštevnega trga 4, morala najprej vzpostaviti sistem mapiranja (t.i. geo-podatkovni sistem Agencije), zaradi obsežnosti produktov in storitev, ki so predmet teh trgov, in upošteva Priporočilo Komisije z dne 11. septembra 2013 o doslednih obveznostih nediskriminacije ter metodologijah za izračun stroškov za spodbujanje konkurence in izboljšanje okolja za naložbe v širokopasovne povezave (2013/466/EU) (v nadaljnjem besedilu: Priporočilo o nediskriminaciji in stroškovnih metodologijah)³, pa je organizirala več delavnic na temo regulacije upoštevnih trgov, in sicer (1) delavnico o metodologiji glede regulacije upoštevnih trgov, (2) več delavnic glede obveznosti povezane z gospodarsko ponovljivostjo z BWCS, (3) dve delavnici glede dostopa z bitnim tokom z Deloitte, (4) delavnico glede regulacije širokopasovnih trgov

² <http://www.akos-rs.si/pripombe-zainteresirane-javnosti-na-analizo-upostevnega-trga-4>

³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010H0572&from=SL>

s Cullen International, (5) delavnico o razvoju in gradnji širokopasovnih omrežij v RS, (6) več delavnic glede oblikovanja obveznosti enakega obravnavanja. Zaradi vsega navedenega je priprava Analize trajala dlje časa in je bila Analiza posledično v javno posvetovanje dana oktobra 2017. Ne glede na navedeno pa je odločitev o časovni izvedbi analiz v domeni vodstva Agencije.

Treba je poudariti, da Agencija redno in pozorno spremlja stanje na trgu in bo tako, v kolikor se bo izkazalo, da predlagani ukrepi ne dosegajo želenih učinkov oziroma se stanje na trgu spreminja v tolikšnem obsegu, da ima to škodljive posledice za ohranjanje konkurenčnosti na trgu, nemudoma predčasno pristopila k ponovni analizi upoštevne trga in prilagoditvi regulacije novim razmeram na trgu. Tudi sicer pa bo Agencija spremljala ravnanja operaterja s pomembno tržno močjo in v primeru zaznave njegovih ravnanj v nasprotju z naloženimi regulatornimi obveznostmi in v smeri izrivanja iskalcev dostopa s trga tudi ustrezno ukrepala.

V nadaljevanju Agencija podaja odgovore na pripombe glede na vsebino, na katero se te nanašajo.

1. Splošne pripombe

A1 Slovenija se pridružuje v Analizi zapisani ugotovitvi Agencije, da regulirani produkti Telekoma Slovenije (navedeni v vzorčni ponudbi RALO) niso zanimivi za druge operaterje, ker ima ponudba previsoko ceno. Poleg tega A1 Slovenija navaja, da je SLA zgolj osnoven in za poslovne stranke nezanimiv.

A1 Slovenija izpostavi, da je zaradi politike Telekoma Slovenije glede ponudbe zaledne in hrbtenične optike, razvezava lokalne zanke, razen na nekaj deset lokacijah, postala komercialno nezanimiva. A1 Slovenija trdi, da Telekom Slovenije na področju veleprodaje postavlja previsoke cene najema neosvetljenih optičnih vlaken, na maloprodaji pa prenizke in s tem zlorablja svoj prevladujoč položaj.

A1 Slovenija nato opiše svojo ponudbo visokokakovostnih produktov: produkte ponuja tako malim, kot tudi srednjim in velikim podjetjem. Pri tem zajame manj zahtevna podjetja, ki jim lahko ponudi asimetrične produkte, pa tudi bolj zahtevne večje uporabnike, ki jim večinoma ponuja povezovanje lokacij. Pri tem jim kot osrednji produkt služi neosvetljeno vlakno, za povezavo oddaljenih lokacij pa da uporablja veleprodajne produkte s trgov 3a in 3b.

T-2 opozarja, da gre pri opredelitvi trga za veleprodajni trg, ki mora služiti potrebam alternativnih operaterjev, medtem ko ga je po njegovem prepričanju Agencija dejansko opredelila kot trg za preprodajo poslovnih širokopasovnih produktov.

Agencija je na podlagi stanja na trgu ugotovila, da je regulacija po odločbi iz leta 2008 neustrezna, s tem pa tudi produkti v Vzorčni ponudbi za zakupljene vode (v nadaljevanju: RALO). SLA dogovor, definiran v okviru RALO, ponuja samo dve hitrosti ethernet zakupljenih vodov, tehnični parametri so definirani le v majhni meri, kazni za neizpolnjevanje SLA dogovora pa so določene relativno nizko. Agencija je na podlagi analize trga visokokakovostnih produktov in v skladu z novimi smernicami Evropske komisije podanimi v Pojasnilu k Priporočilu o upoštevni trgih, v predloge ukrepov regulacije zaključnega dela omrežja k zakupljenim vodom dodala še visokokakovostne produkte, namenjene uporabnikom na priključkih za množični trg. Agencija namreč ugotavlja, da Telekom Slovenije precejšen delež maloprodajnih visokokakovostnih produktov zagotavlja na bakrenih priključkih za množični trg (xDSL), tovrstnih maloprodajnih produktov pa sicer Telekom Slovenije na optičnih priključkih za množični trg ne ponuja.

Agencija zavrača trditve T-2, da je upoštevni trg 4 opredeljen kot izključno trg za preprodajo poslovnih širokopasovnih produktov, saj lahko operater oblikuje maloprodajno ponudbo šele na podlagi zakupa zaključnih delov povezav do končnih uporabnikov, ki lahko vključujejo tako regulirane (npr. visokokakovostne produkte) kot tudi komercialne produkte, ki jih nato poveže preko lastnega oziroma najetega hrbteničnega omrežja v celovito visokokakovostno storitev ter tako končnim uporabnikom zagotovi npr. visokokakovostno storitev povezovanja oddaljenih lokacij v enotno omrežje podjetja.

Glede pripomb o neosvetljenih vlaknih pa Agencija podaja odgovor v nadaljevanju dokumenta.

T-2 opozarja, da na trgu nastopajo alternativni operaterji, ki niso novi vstopniki na trg, temveč so zgradili svoja omrežja in se dvignili po investicijski lestvici, manjka jim pa infrastruktura na delih lokalnih dostopov in medkrajevne povezave. Izhodišče za definicijo trga mora po mnenju T-2 biti realno povpraševanje na veleprodajnem nivoju za zagotavljanje maloprodajnih storitev, ki jih regulacija trgov 3a in 3b ne pokriva.

Agencija odgovarja, da se obveznosti na upoštevni trgih 3a, 3b in 4 medsebojno dopolnjujejo, zato je predvidela regulatorne ukrepe na vseh treh omenjenih upoštevni trgih na način, da veleprodajni produkti na navedenih upoštevni trgih omogočajo ponujanje vseh maloprodajnih produktov. Regulacija trga 3a tako pokriva fizično in virtualno razvezavo infrastrukture, 3b dostop z bitnim tokom in trg 4 visokokakovostni dostop, ki ga ostala dva trga ne pokrivata. Regulatorni ukrepi so obenem tudi sorazmerni in spodbujajo vzpostavitev učinkovite konkurence na trgu.

Po mnenju Telekom Slovenije je Agencija na trg uvrstila tri različne storitve, ki medsebojno niso povezane. Visokokakovostni produkti preko storitev množičnega trga in zakupljeni vodi preko bakrenega omrežja se res zagotavljajo na isti infrastrukturi, vendar pa je način zagotavljanja (provisioning) storitve različen in jih zato ni mogoče regulirati na popolnoma enak način. Enako velja za visokokakovostne produkte preko storitev množičnega trga in zakupljene vode preko optičnega omrežja, saj sta v tem primeru optični omrežji v celoti ločeni in vsako s svojimi tehničnimi karakteristikami.

Agencija je pri primerjavi produktov, njihovih lastnosti in SLA dogovorov ugotovila, da imajo produkti, v okviru Analize uvrščeni na upoštevni trg 4, zadostno število skupnih lastnosti (navedene v poglavju 6.1.3 oz. 6.4 Analize), da jih je mogoče enotno obravnavati. Agencija je ob tem tudi upoštevala dejstvo, da se omenjeni produkti zagotavljajo na različnih infrastrukturah in omrežnih topologijah in zaradi tega ni mogoče pri vseh produktih zagotoviti popolnoma enakih nivojev zagotavljanja kakovosti storitev (SLA). Agencija je iz tega razloga Telekomu Slovenije naložila, da mora na dostopovnih tehnologijah na katerih sam zagotavlja maloprodajne visokokakovostne storitve zagotavljati drugim operaterjem enake nivoje zagotavljanja kakovosti storitev (SLA), kot jih zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem. Za dostopovne tehnologije na katerih pa Telekom Slovenije ne zagotavlja visokokakovostnih maloprodajnih storitev oziroma ne zagotavlja zadostnega števila različnih nivojev SLA pa je Agencija določila njihovo minimalno število, ki jih mora zagotavljati iskalcem dostopa. Agencija bo tako Telekomu Slovenije naložila obveznost, da na upoštevni trgu 4 iskalcem dostopa zagotovi enake nivoje zagotavljanja kakovosti storitev (SLA), kot jih na posamezni dostopovni tehnologiji zagotavlja sam sebi oziroma hčerinskim ali partnerskim podjetjem, oziroma najmanj 3 različne nivoje SLA, v kolikor na posamezni dostopovni tehnologiji sam sebi oziroma hčerinskim ali partnerskim podjetjem teh ne zagotavlja v takšnem številu, razen v primerih, kjer to ne bi bilo primerno zaradi tehničnih karakteristik posameznih upravljanih omrežij.

V nadaljevanju Telekom Slovenije ponovi, da Agencija ni pripravila nobenega posvetovanja neposredno na temo upoštevne trga 4, ter da je na vseh posvetovanjih Agencija zgolj pridobivala informacije, ni pa dajala nobene povratne informacije, zato naj bi bil tudi rok za sedanje javno posvetovanje prekratek.

Agencija odgovarja, da je v Analizi upoštevala prispevke in mnenja, prejeta s strani operaterjev na delavnicah, posvetih in sestankih, na katerih so se obravnavale tudi tematike upoštevne trga 4, kot

je to navedla že v Analizi, v poglavju 8. Agencija je nato Analizo predmetnega trga posredovala v javno posvetovanje, tako da so operaterji imeli možnost, da se opredelijo do njenih zaključkov. Agencija je v skladu z zakonom določila 30 dnevni rok za pripombe, ki ga je na prošnjo operaterjev dodatno podaljšala. Agencija tako trditev Telekoma Slovenije o prekratkem roku zavrača kot neutemeljeno.

2. Uvodni del

Po mnenju Telekoma Slovenije bi Agencija že v uvodu morala natančno specificirati, kaj opredeljuje kot visokokakovostne proizvode, kar bi omogočilo, da bi zbiranje podatkov in analizo prilagodila visokokakovostnim produktom in ne vsem produktom, ki jih uporabljajo poslovni uporabniki. V nadaljevanju Telekom Slovenije citira Analizo, kjer Agencija ugotavlja, da manj zahtevni poslovni uporabniki predvsem zaradi nižje cene uporabljajo tudi funkcionalno ekvivalentne, a manj kakovostne maloprodajne produkte za množični trg. Po mnenju Telekoma Slovenije ti produkti sploh ne sodijo na trg 4 in tudi ne izpolnjujejo pogojev, ki jih je Agencija opredelila na strani 55 Analize, v poglavju 6.4.

Agencija je pri opravljanju analize predmetnega upoštevnega trga od operaterjev najprej zbrala podatke o visokokakovostnih storitvah, ki vključujejo dogovor o nivoju zagotavljanja kakovosti (SLA). Na podlagi zbranih podatkov in primerjalne študije⁴ je Agencija v poglavju 6.1.3 opredelila značilnosti visokokakovostnih produktov, ki so lahko del upoštevnega trga 4, nakar je v nadaljnjih podpoglavjih ugotavljala zamenljivost obstoječih produktov na trgu, na podlagi česar je določila visokokakovostne produkte, ki sodijo na isti upoštevni trg, v poglavju 6.1.4.

V tem procesu je Agencija ugotovila, da obstajajo na trgu tudi "manj zahtevni poslovni uporabniki", ki povprašujejo po produktih, ki samo v določenem delu izpolnjujejo lastnosti visokokakovostnih produktov, zato takšni ne sodijo na zadevni upoštevni trg. To razmejitev določajo takšni SLA dogovori, ki so še sprejemljivi za zahtevnejše poslovne uporabnike, katerih poslovanje je močno odvisno od ustreznega delovanja komunikacijskih storitev in hitre odprave napak.

Telekom Slovenije uvodoma citira Analizo, str. 13, kjer Agencija pojasnjuje, da je analizirala odgovore na četrletne vprašalnike v času od zadnje Analize upoštevnega trga 6, to je od 14. 12. 2011 do 30. 6. 2017. Po mnenju Telekoma Slovenije bi morala upoštevati podatke od leta 2008, ko je bila izdana zadnja odločba.

Agencija odgovarja, da je bilo leta 2014 sprejeto novo Priporočilo o upoštevni trgih, ki je opredelilo trg visokokakovostnih produktov, s tem ko je obstoječi upoštevni trg zakupljenih vodov razširilo še na druge visokokakovostne produkte. Agencija je v preteklosti kvartalno zbirala podatke od operaterjev le za zakupljene vode, medtem ko podatkov o drugih visokokakovostnih storitvah ni zbirala posebej. Na podlagi navedenega je Agencija od operaterjev za potrebe izvedbe analize upoštevnega trga zbrala podrobne podatke tudi za določena predhodna obdobja, ki pa zadoščajo za ugotovitev trendov na trgu in celovito izvedbo analize predmetnega upoštevnega trga.

---

⁴ Infocom Wholesale Leased Lines EU/CH Market Study, December 2015

Telekom Slovenije oporeka navedbi Agencije v Analizi, stran 17, da veleprodajna ponudba visokokakovostnih storitev na širokopasovnih priključkih za množični trg ne obstaja. Telekom Slovenije navaja, da mu je bilo z regulatorno odločbo na upoštevem trgu 5 leta 2008 in ponovno 2011 eksplicitno naloženo zagotavljanje storitev L3 VPN. Telekom Slovenije je pripravil vzorčno ponudbo. Maksimalno število vključenih priključkov je bilo 3, od aprila 2013 dalje pa ni vključen noben priključek.

Agencija odgovarja, da citirano besedilo navaja predvsem dejstvo, da tako majhno zanimanje za omenjeno veleprodajno ponudbo kaže na anomalijo na zadevnem trgu, saj očitno ukrepi niso bili zadostni za vzpostavitev učinkovite konkurence na maloprodajnem trgu, kar pomeni da je bila regulacija zadevnega trga v zadnjih letih neustrezna. Agencija na navedbo glede neobstoja visokokakovostnih storitev na širokopasovnih priključkih za množični trg odgovarja, da je bilo Telekomu Slovenije na upoštevem trgu 5 leta 2008 in ponovno 2011 naloženo zagotavljanje VPN storitve na množičnem trgu, vendar ta po svojih lastnostih ne ustreza visokokakovostni storitvi, ker med drugim ne vključuje zagotavljanja nivoja kakovosti storitve (SLA), ki je nujna pri tovrstnih storitvah.

3. Opredelitev trga

A1 Slovenija pozdravlja uvrstitev produktov z visoko kakovostjo, namenjenih množičnemu trgu, na upoštevni trg 4. A1 Slovenija v nadaljevanju želi pojasnilo o tem, kam je Agencija uvrstila SHDSL produkte. Ob tem domneva, da gre za visokokakovostni produkt na bakrenem omrežju.

Agencija pojasnjuje, da je SHDSL produkte, kot je to navedeno že v Analizi, uvrstila med sodobne zakupljene vode na bakrenem omrežju. SHDSL način prenosa podatkov je namenjen predvsem povezovanju zahtevnih poslovnih uporabnikov, ki zahtevajo konstantno hitrost, odzivnost in razpoložljivost povezave preko bakrenih paric, saj ta način prenosa izkorišča celoten spodnji frekvenčni spekter bakrene parice in je tako manj občutljiv na motnje. Na slovenskem trgu se v veliki večini uporablja za prenos ethernet paketov preko bakrenega medija, za zagotavljanje manjših hitrosti (do 20Mb/s) na razdaljah do 3 km. Iz tega razloga je Agencija uvrstila produkte na osnovi SHDSL prenosa med sodobne (ethernet) zakupljene vode preko bakrenih paric.

A1 Slovenija kot posebej pomemben produkt na upoštevem trgu 4 izpostavlja dostop do neosvetljenih optičnih vlaken za potrebe povezav lokacij in baznih postaj. A1 Slovenija pravi, da najem neosvetljenega vlakna za operaterja predstavlja bistven strošek. Nadalje izpostavlja, da je mnogo na trgu razpoložljivih optičnih vlaken neuporabnih, optika, ki je dostopna, pa ima poenoteno visoko ceno. Za A1 Slovenija je večinoma primerna le infrastruktura Telekoma Slovenije, ki pa naj bi s strogimi pravili v Vzorčni ponudbi za razvezan dostop (RUO) ustavil uporabo operaterjevih lastnih vodov. Te trditve A1 Slovenija podrobneje ne pojasni. Cene najema, navaja A1 Slovenija, niso regulirane, je pa mogoče doseči popuste z dolgoročnimi vezavami nad 10 let.

Agencija odgovarja, da je v obveznostih, ki bodo naložene Telekomu Slovenije v okviru regulacije upoštevne trga 4, predvidela tudi zagotavljanje visokokakovostnih storitev za potrebe povezav do baznih postaj, s čimer bo mobilnim operaterjem, ob naraščajočih potrebah po večjih pasovnih širinah za zaledne povezave baznih postaj, omogočen učinkovit dostop do zalednih povezav po reguliranih cenah. A1 Slovenija pri tem ne pojasni, na kakšen način naj bi Telekom Slovenije v vzorčni ponudbi RUO

ustavil uporabo operaterjevih lastnih vodov. Agencija v zvezi z navedenim poudarja, da je v vzorčni ponudbi RUO določena obveznost omogočanja dostopa operaterjem do kolokacij Telekoma Slovenije tudi z lastnimi optičnimi vlakni, navedena obveznost pa je Telekomu Slovenije naložen tudi z zadnjo regulatorno odločbo na upoštevem trgu 3a.

Poleg tega pa tudi Direktiva o ukrepih za znižanje stroškov v ZEKom-1, ki je bila implementirana z novelo ZEKom-1C (Uradni list št. 40/2017), predvideva simetrično regulacijo dostopa, kjer je to potrebno (tj. dostop do fizične infrastrukture in neuporabljenih optičnih vlaken). Operaterjem je tako omogočeno, da se dogovarjajo za dostop do fizične infrastrukture vseh lastnikov infrastrukture in neuporabljenih optičnih vlaken lastnikov infrastrukture, ki niso telekomunikacijski operaterji, na podlagi komercialnih dogovorov, ki vključujejo vse pogoje dostopa, vključno s ceno, ter da se obrnejo na Agencijo, kadar teh dogovorov na ključnih delih ne morejo skleniti.

A1 Slovenija predlaga, da se na upoštevni trg 4 uvrstijo tudi produkti poslovna optika in pasivni produkti (kolokacije in neosvetljena vlakna).

A1 Slovenija razume iz analize, kot da poslovna optika Telekoma Slovenije (FTTO) ni bila uvrščena med regulirane produkte. A1 Slovenija ob tem pravi, da obrazložitve te neuvrstitve v Analizi ne razume povsem, saj da ta bolj podpira uvrstitev poslovne optike na upoštevni upoštevni trg 4, kot ne.

Kot primer države, ki uvaja regulacijo poslovne (FTTO) optike, A1 Slovenija navaja Nizozemsko, ki je sicer to optiko umestila na trg 3, po mnenju A1 Slovenija pa poslovna optika nujno spada na upoštevni trg 4.

Agencija glede dostopa do dostopovnih optičnih omrežij odgovarja, da v skladu z načeli tehnološke nevtralnosti ni razlikovala med različnimi vrstami optičnih omrežij, kar pomeni, da je razvezan dostop do vseh dostopovnih optičnih omrežij, pri čemer Agencija ne razlikuje med priključki za poslovne in rezidenčne uporabnike, reguliran v okviru naloženih ukrepov na upoštevem trgu 3a. Kot je Agencija zapisala že v Analizi, pa se na upoštevni trg 4 uvrščajo le aktivni produkti.

A1 Slovenija opozarja, da bo za uspešno širitev širokopasovnih storitev potrebno v regulacijo vključiti tudi dostop do pasivne infrastrukture, kot so kolokacije in neosvetljena optična vlakna za potrebe fiksnega in mobilnega zalednega omrežja. Nadalje A1 Slovenija navaja, da so za potrebe razvezave krajevne zanke ali za povezovanje baznih postaj ter za oblikovanje produktov za poslovne oz. veleprodajne uporabnike, potrebne povezave velikih kapacitet, ki jih lahko omogoči le optika, ki nastopa kot "essential facility". Pri tem se sklicuje na BEREC-ov vprašalnik o mobilnih zalednih povezavah (Questionnaire to operators on mobile backhaul).

A1 Slovenija ob tem kritizira poslovni odnos Telekoma Slovenije, ki da za najem optičnih vlaken zahteva nesorazmerno visoke cene, popuste začne dajati šele pri dolgoročnih najemih, daljših od 7,5 let, od operaterjev zahteva za celotno obdobje planiranje pasovne širine (kar naj bi postavljalo alternativne operaterje v podrejen položaj glede planiranja in glede razkritja dolgoročnih poslovnih načrtov Telekomu Slovenije), ter da za predčasno prekinitev najemne pogodbe zaračuna nesorazmerne kazni.

A1 Slovenija si želi, da bi neosvetljena vlakna Telekom Slovenije pod enakimi pogoji ponujal alternativnim operaterjem in svojim maloprodajnim enotam. To je po mnenju A1 Slovenija mogoče doseči le s predhodno regulacijo pogojev za najem zalednih neosvetljenih vlaken za izvedbo dostopovnega omrežja.

A1 Slovenija tako meni, da so neosvetljena vlakna substitut zakupljenim vodom in torej del upoštevne trga 4.

V podporo svojim trditvam, A1 Slovenija navaja, da so odločitev o umestitvi neosvetljenih vlaken na upoštevni trg 4 sprejele tudi Finska, Velika Britanija, Avstrija in Francija. V prilogi podaja izvlečke iz analize trga visokokakovostnih produktov avstrijskega regulatorja RTR, kjer ta pojasnjuje razloge za možno zamenljivost neosvetljenih vlaken in ethernet aktivnih produktov.

A1 Slovenija poziva Agencijo, naj ta dejstva preveri v luči lastnega argumenta, da Pojasnilo k Priporočilu na upoštevni trg 4 ne umešča pasivnih produktov, medtem ko so navedene države to kljub temu storile.

Telemach zanima, zakaj Agencija na trg visokokakovostnih produktov ni uvrstila neosvetljenih optičnih vlaken. Pravi, da so produkti, ki jih je Agencija vključila na trg 4 "preživeti" in da je prihodnost v optičnih vlaknih.

T-2 nadalje navaja, da se Agencija ne posveča težavam, ki jih imajo alternativni operaterji, ker so prisiljeni najemati od Telekoma Slovenije optične povezave do skupnih lokacij, ki da so pretirano drage in pod pogojem dolgoletne vezave, kar da je proti pravilom konkurenčnega prava, pri čemer cen in pogojev ni priložil.

T-2 trdi tudi, da opravljena Analiza ne upošteva realnega stanja visokokakovostnega trga v Sloveniji in potreb alternativnih operaterjev, saj bi sicer morala upoštevati, da je glavni produkt, po katerem povprašujejo operaterji, neosvetljeno optično vlakno v zalednem omrežju za potrebe povezovanja baznih postaj in skupnih lokacij v fiksnem omrežju. Za podkrepitev T-2 navaja besedilo iz Pojasnila k Priporočilu, str. 51, 3. odstavek, kjer besedilo navaja razmislek o potrebi po regulaciji dostopa do zalednih delov povezav. T-2 ob tem domneva, da je Agencija ta razmislek spregledala in se do problematike neosvetljenih vlaken znotraj upoštevne trga 4 ni opredelila. T-2 ugotavlja tudi nekonsistentnost stališča Agencije do tega vprašanja in to podkrepi z navedkom s strani 59 Analize, ki našteva razloge za to, da se alternativni operaterji pri zagotavljanju visokokakovostnih produktov najraje poslužujejo neosvetljenih vlaken. T-2 sprašuje Agencijo, katere ovire preprečujejo, da bi operaterjem na očitno nekonkurenčnem trgu dovolila dostop do fleksibilnih produktov, kot so neosvetljena vlakna.

T-2 zato poziva Agencijo, da dopolni seznam produktov, vključenih na upoštevni trg 4, z:

- zakupljeni neosvetljeni optični vodi tipov točka točka in točka – več točk,*
- zakupljeni optični vodi z valvnodolžinskim multipleksiranjem (WDM).*

T-2 opozarja tudi na skladnost zalednih povezav z osnovnimi produkti trga 3a, zlasti razvezavo zank in VULA, ter da bitni tok ne more biti edina rešitev, saj v tem primeru fizična razvezava in VULA ne bosta uporabni v praksi.

T-2 nadalje govori o tem, da lahko povezave do lokacij Telekoma Slovenije na medkrajevnem nivoju v veliki meri zagotovi le Telekom Slovenije in to utemeljuje z izvedbo lastnega razpisa za optična vlakna na 250 lokacijah, pri katerem da so alternativni ponudniki lahko zagotovili manj kot polovico povezav, medtem ko je le Telekom Slovenije edini bil zmožen ponuditi povezave do vseh 250 lokacij. T-2 analize rezultatov razpisa ni priložil.

Agencija pojasnjuje, da se fizične povezave in visokokakovostne storitve nahajajo na različnih nivojih investicijske lestvice. Fizične povezave, ki so zgrajene do končnih uporabnikov, zahtevajo mnogo večja vlaganja v končni produkt in predstavljajo višji (*upstream*) trg glede na aktivne storitve. Konkurenca na nivoju aktivnih storitev predstavlja nižji (*downstream*) trg glede na trg dostopa do fizičnih povezav. Ukrepi, naloženi na omenjenih trgih se dopolnjujejo, s tem pa je omogočen operaterjem vstop na investicijsko lestvico na nižjem nivoju. Gre torej za dva različna veleprodajna trga na različnih nivojih, ki se sicer dopolnjujeta, njihovi produkti pa med seboj niso zamenljivi.

Avstrijski RTR je umestitev neosvetljenih vlaken na trg z zakupljenimi vodi utemeljeval s tem, da avstrijski operater s prevladujočo tržno močjo svojih neosvetljenih vlaken ne želi ponuditi v najem drugim operaterjem, ki tako v 1741 občinah (od 2100) nimajo možnosti najeti vlaken do kolokacij in do končnih uporabnikov. Eden glavnih razlogov so potrebe po povezavah baznih postaj avstrijskih mobilnih operaterjev z optičnimi vlakni. Pri tem je potrebno poudariti, da ima v reguliranem področju (v 1741 občinah) avstrijski operater s prevladujočo tržno močjo tržni delež visokokakovostnih produktov preko 70%, regulacija neosvetljenih vlaken pa velja samo v zaključnem delu omrežja. Veleprodajne cene najema neosvetljenih optičnih vlaken, ki jih je z regulatorno odločbo določil RTR, pa so primerljive s cenami, ki jih je na svoji spletni strani objavil Telekom Slovenije.

Britanski regulator Ofcom pojmuje zakupljen vod v osnovi kot produkt, ki je oblikovan po meri končnega uporabnika, ves čas pod nadzorom kakovosti in je zaradi tega dražji od produktov za množične trge. Glede na to, da je mogoče preko neosvetljenega vlakna vzpostaviti kakršenkoli zakupljen vod, so pri Ofcomu regulirano ceno za neosvetljeno vlakno izenačili s ceno reguliranega zakupljenega voda s kapaciteto 1Gb/s.

Agencija opozarja, da so v Sloveniji povpraševanje, ponudba in struktura trga bistveno drugačni kot v izpostavljenih dveh državah ter ocenjuje, da prenos navedenih rešitev na slovenski trg ne bi bil primeren, saj je potrebno pri regulaciji upoštevati nacionalne karakteristike trga. Agencija se pri tem zaveda, da predstavlja operaterjem najeto neosvetljeno vlakno pomemben vstopni produkt pri zagotavljanju visokokakovostnih produktov na maloprodajnem trgu, še posebej ob regulatornih ukrepih na predmetnem upoštevnem trgu iz leta 2008, ki niso več ustrezni, saj operaterjem ne omogočajo učinkovitega konkuriranja na trgu. Agencija bo zato Telekomu Slovenije na predmetnem upoštevnem trgu naložila zagotavljanje visokokakovostnih storitev, pod takšnimi tehničnimi in cenovnimi pogoji, ki bodo iskalcem dostopa omogočili oblikovanje konkurenčnih ponudb za končne uporabnike, poleg tega pa tudi povezovanje baznih postaj z zalednimi povezavami. Upoštevni trg 4 vključuje aktivne produkte z visoko kakovostjo, medtem ko je za fizični dostop do infrastrukture namenjen trg 3a, pri čemer pa Agencija ne razlikuje med priključki za poslovne in rezidenčne uporabnike. Dostop preko bitnega toka Agencija ureja v okviru upoštevnega trga 3b, medtem ko produkte visokokakovostnega bitnega toka v okviru upoštevnega trga 4. Na ta način se ukrepi na upoštevnihih trgih 3a, 3b in 4 medsebojno dopolnjujejo in tako pokrivajo celoten nabor veleprodajnih produktov, ki omogočajo drugim operaterjem oblikovanje in zagotavljanje konkurenčnih storitev za vse segmente končnih uporabnikov na maloprodajnem trgu.

Glede naložitve dostopa do ostalih omrežnih elementov (npr. skupna lokacija, neosvetljena optična vlakna za dostop do skupnih lokacij) pa Agencija ponovno poudarja, da zaradi konsistentnosti regulacije na upoštevnihih trgih 3a, 3b in 4, v okviru analize trga 4 ni nalagala s temi elementi povezanih obveznosti, saj so bile Telekomu Slovenije že naložene na upoštevnem trgu 3a. Tako so v odločbi na upoštevnem

trgu 3a (38244-1/2017/29 z dne 5. 12. 2017) v 6. točki izreka določene vrste kolokacij, ki jih bo moral Telekom Slovenije zagotoviti operaterjem, pogoji za dostop do kolokacij in tudi obveznost Telekoma Slovenije, da operaterjem zagotovi optične povezave med skupno lokacijo in najbližjim robnim vozliščem Telekoma Slovenije. Prav tako so v 2. točki izreka predmetne odločbe navedene tudi obveznosti, da mora Telekom Slovenije na zahtevo operaterjev v dostopovnem delu omrežja omogočiti dostop do svoje kableske kanalizacije, jaškov in drogov za gradnjo lastnega omrežja. Operaterji, ki nastopajo na upoštevnom trgu 4, imajo tako možnost dostopa tudi do fizične infrastrukture, ki je regulirana v okviru upoštevne trga 3a, kar jim omogoča vzpenjanje po investicijski lestvici na širšem geografskem območju. Poleg tega pa tudi Direktiva o ukrepih za znižanje stroškov, ki je bila v ZEKom-1 implementirana z novelo ZEKom-1C (Uradni list št. 40/2017), in je začela veljati 20. 8. 2017, operaterjem omogoča, da se dogovarjajo za dostop do fizične infrastrukture vseh lastnikov infrastrukture in neuporabljenih optičnih vlaken lastnikov infrastrukture, ki niso telekomunikacijski operaterji, na podlagi komercialnih dogovorov.

Agencija še dodaja, da so na upoštevni trg 4, na podlagi ugotovitev Agencije glede zamenljivosti storitev, vključeni samo aktivni visokokakovostni produkti, kar pa ne vključuje dostopa do fizične infrastrukture niti dostopa na nivoju WDM, pri katerem gre prav tako za dostop na fizičnem nivoju.

T-2 ocenjuje, da za potrebe uvajanja 5G mobilnih omrežij ethernet najeti vodi in bitni tok ne bosta zadoščala in da bodo za te potrebe obvezni optični vodi.

Agencija odgovarja, da mobilni operaterji za zaledne povezave baznih postaj v veliki meri še vedno uporabljajo mikrovalovne povezave. Stalen tehnološki razvoj mobilnih omrežij in aplikacij pa bo v prihodnosti zahteval zmogljivejše zaledne povezave s hrbtničnimi omrežji, ki bodo temeljile na fiksnih optičnih povezavah. Agencija je prav s tem namenom Telekomu Slovenije na predmetnem trgu naložila obveznost zagotavljanja visokokakovostnega dostopa tudi za povezovanje baznih postaj, ter tako drugim operaterjem omogočila uporabo zalednih povezav, ki temeljijo na fiksnih optičnih povezavah. Agencija je pri tem omogočila dostop do aktivnih produktov tudi na optičnem omrežju za množični trg, tako da je operaterjem omogočena izvedba zalednih optičnih povezav za potrebe 5G omrežij na bistveno širšem območju, kot ga sicer pokriva poslovno optično omrežje. Agencija bo stanje na trgu spremljala in v primeru ugotovitve tržnih anomalij, zaradi nezmožnosti dostopa operaterjev do fizičnih optičnih vlaken za zaledne povezave baznih postaj, ki bi bile nujno potrebne za zagotavljanje mobilnih storitev, ustrezno reagirala v okviru svojih zakonskih obveznosti in možnosti.

Telemach navaja, da že več let opozarja Agencijo na problem neregulacije hrbtničnih optičnih povezav, in pravi, da ti sedaj po definiciji spadajo na trg visokokakovostnega dostopa na fiksni lokaciji. Kot primer definicije navaja besedilo iz Analize na strani 35, pogl. 6.1.7: "Veleprodajni visokokakovostni dostop vključuje storitve z višjim nivojem kakovosti, ki omogočajo iskalcem dostopa oblikovanje ponudbe za zahtevnejše poslovne uporabnike in s tem zagotavljanje visokokakovostnih storitev na maloprodajnem trgu." To besedilo interpretira kot dokaz, da naj bi dostopovna in hrbtnična optična vlakna izpolnjevala kriterije za uvrstitev na upoštevni trg 4.

Telemach tudi navaja, da so alternativni operaterji za možnost dostopa do razvezane zanke prisiljeni najemati pri Telekomu Slovenije drage hrbtnične optične povezave. Pri tem očita Agenciji, da v vseh teh letih le pojasnjuje, da hrbtnične povezave niso del reguliranega trga in da od leta 2005 ni izvedla

nobene analize, s katero bi preverila konkurenčnost na trgu hrbtenične optike, ki je primarnega pomena, da operater zgradi svoje omrežje. Agenciji Telemach očita, da se je v Analizi omejila samo na dostopovni in na zaledni del omrežja, hrbtenični del pa je izključila. Telemach sprašuje, na podlagi katerih regulacijskih kriterijev se je Agencija odločila, da je za regulacijo primerno samo dostopovno omrežje. Telemach poziva Agencijo, da zaradi izjemne pomembnosti na upoštevni trg 4 vključi tudi hrbtenično in agregacijsko omrežje.

Agencija vnovič pojasnjuje, da so se v preteklosti hrbtenični zakupljeni vodi uvrščali na trg 14 "Hrbtenični deli zakupljenih vodov (medoperaterski trg)", ki je bil dereguliran 3. 5. 2005 z Odločbo o razveljavitvi predhodno naloženih regulatornih obveznosti. Takrat je Agencija ugotovila, da na trgu hrbteničnih delov zakupljenih vodov ni operaterja, katerega tržni delež bi presegal 50%, tržni deleži manjših operaterjev pa so se povečevali.

Predmetna analiza obravnava upoštevni trg 4, ki vključuje dostop do visokokakovostnih produktov v zaključnem delu omrežij in torej že po definiciji vsebuje specifične veleprodajne vložke na teh delih omrežij, kot tudi izhaja iz Pojasnila k Priporočilu o upoštevni trgih⁵. Poleg navedenega so na upoštevni trgu 3a regulirane tudi zaledne povezave od skupne lokacije do najbližjega robnega vozlišča Telekoma Slovenije, ki pa niso del hrbteničnega omrežja. V kolikor bi se v prihodnje izkazalo za potrebno, pa lahko Agencija še vedno pristopi k analizi stanja hrbteničnih povezav in ob morebitni ugotovitvi nedelovanja tega dela trga uvede potrebne regulatorne ukrepe. Pri tem pa se je potrebno zavedati, da z implementacijo Direktive o ukrepih za znižanje stroškov⁶ v okviru novele ZEKom-1C potencialne možnosti za dostop do fizične infrastrukture ne predstavljajo le telekomunikacijski operaterji, temveč tudi vsi ostali lastniki tovrstne infrastrukture, pri katerih se možnost za komercialni dostop odpira tudi na neuporabljenih optičnih vlaknih.

T-2 opozarja, da Agencija neupravičeno omejuje namen uporabe zakupljenih vodov na ponujanje storitev končnim uporabnikom in povezovanje baznih postaj. T-2 predlaga, da Agencija vključi v besedilo tudi dostop do skupnih lokacij v fiksni omrežju, saj lahko tudi bazne postaje služijo kot vrsta skupnih lokacij. T-2 predlaga zamenjavo besedila "povezovanja baznih postaj" v "povezovanja baznih postaj ali skupnih lokacij v fiksni omrežju" in s tem ugotavlja, da tako besedilo ne bi odstopalo od besedila na upoštevni trgu 6/2007, ki govori o "povezavah operaterjev do lastnih naprav (npr. oddajnikov in druge opreme)".

Agencija odgovarja, da ne omejuje namena uporabe visokokakovostnih storitev, temveč da osnovni namen, ki omogoča povezovanje končnih uporabnikov in s tem vzpostavitve konkurence na maloprodajnem trgu, širi na zaledno povezovanje baznih postaj z najbližjim robnim vozliščem na hrbteničnem omrežju Telekoma Slovenije, kar je nujno potrebno, da bodo lahko operaterji ob nadaljnjem povečevanju količine mobilnega podatkovnega prometa nadomestili obstoječe mikrovalovne zaledne povezave z visokokakovostnimi povezavami, ki temeljijo na optiki. Neodvisno od navedenega pa imajo operaterji za povezovanje skupnih lokacij z najbližjim robnim vozliščem hrbteničnega omrežja Telekoma Slovenije, na podlagi veljavne odločbe na upoštevni trgu 3a,

⁵ EXPLANATORY NOTE Pojasnilo, ki spremlja Priporočilo Evropske komisije o upoštevni trgih znotraj sektorja elektronskih komunikacij, ki so podvrženi ex-ante regulaciji, stran 49 in 50.

⁶ DIREKTIVA 2014/61/EU EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA z dne 15. maja 2014 o ukrepih za znižanje stroškov za postavitve elektronskih komunikacijskih omrežij visokih hitrosti

omogočen dostop do neosvetljenih optičnih vlaken, ki jih nujno potrebujejo za učinkovit dostop do kolokacij in zagotavljanje storitev končnim uporabnikom. Pri tem pa Agencija z nalaganjem navedene obveznosti na trgu 3a ni naložila dostopa do optičnih vlaken Telekoma Slovenije v jedrnem delu omrežja, prav tako pa tudi ne med posameznimi vozlišči drugih operaterjev, temveč s tem predvsem omogoča povezovanje skupnih lokacij z robnimi vozlišči hrbtničnega omrežja Telekoma Slovenije. Operaterji dostop do optičnih vlaken v jedrnem omrežju prav tako potrebujejo za izgradnjo svojega omrežja, vendar pa je Agencija v zvezi s tem ugotovila, da imajo na tem delu omrežja možnost komercialnega dogovora za dostop do alternativne infrastrukture. Namreč, Direktiva o ukrepih za znižanje stroškov v ZEKom-1 je bila implementirana z novelo ZEKom-1C (Uradni list št. 40/2017), ki je začela veljati 20. 8. 2017, in predvideva simetrično nalaganje obveznosti glede omogočanja dostopa do fizične infrastrukture in neuporabljenih optičnih vlaken. Operaterjem je tako omogočeno, da se dogovarjajo za dostop do fizične infrastrukture vseh lastnikov infrastrukture in neuporabljenih optičnih vlaken lastnikov infrastrukture, ki niso telekomunikacijski operaterji na podlagi komercialnih dogovorov, ki vključujejo vse pogoje dostopa, vključno s ceno, ter da se obrnejo na Agencijo, kadar teh dogovorov na ključnih delih ne morejo skleniti.

A1 Slovenija želi, da bi Agencija objavila izsledke analiz in vprašalnikov zadnjih dveh let, ki so obravnavali infrastrukturo za zagotavljanje visokokakovostnih produktov.

T-2 zahteva od Agencije dodatno analizo visokokakovostnih storitev optičnih vodov ter da bi z njo dopolnila poglavje 7.1.1, ki govori o tržnih deležih operaterjev na upoštevem trgu.

Agencija je v letu 2015 zbrala podatke na podlagi vprašalnika 38212-4/2015/53 o pregledu stanja na slovenskem trgu neosvetljenih vlaken, prav tako pa je v letu 2016 z vprašalnikom 38242/35/2016 zbrala podatke o vstopnih produktih, na katerih temeljijo aktivne visokokakovostne storitve operaterjev. Na ta način pridobljene podatke o trgu je Agencija povezala še z drugimi podatki (viri so navedeni v poglavju 5.1 Analize), ki izhajajo iz rednih kvartalnih vprašalnikov ter iz geo-podatkovnega sistema Agencije. Zaradi zaupnosti odgovorov Agencija ne more razkriti posamičnih odgovorov, izsledki analiz in vprašalnikov zadnjih dveh let pa so vključeni v predmetni analizi.

Telekom Slovenije navaja pripombe na opredelitve lastnosti visokokakovostnih produktov v Analizi na strani 23. Telekom Slovenije navaja, da je med lastnostmi tudi »nedeljena ali malo deljena pasovna širina«, pri čemer pa pojem »malo deljena pasovna širina« ni opredeljen.

Telekom Slovenije podobno opozarja tudi na lastnost »v večini primerov simetrična pritočna in odtočna hitrost«, kjer ni opredeljena dovoljena asimetrija. Na dosedanjem trgu 6 imajo regulirani produkti konstantno in simetrično pritočno in odtočno hitrost.

Po mnenju Telekoma Slovenije, zagotovljene lastnosti poslovnih produktov, kot so razpoložljivost storitve, dogovorjene vrednosti tehničnih parametrov in dogovorjena finančna povračila v primeru nedoseganja dogovorjenih parametrov, ne pomenijo, da lahko vse take produkte štejemo med visokokakovostne. Telekom Slovenije tudi ugotavlja, da v Analizi ni pojasnjen »krajši« odzivni čas za prijavo in odpravo napak.

Agencija odgovarja, da je njena glavna naloga zagotovitev pogojev za vzpostavitev učinkovite konkurence na trgu visokokakovostnih produktov. Ustrezni pogoji veleprodajnega visokokakovostnega dostopa bodo namreč drugim operaterjem omogočili oblikovanje celovite maloprodajne ponudbe, ki bo glede inovativnosti, kakovosti in cene predstavljala konkurenčno alternativo na maloprodajnem trgu visokokakovostnega dostopa, zahtevnim poslovnim uporabnikom pa možnost izbire glede na njihove tehnične potrebe in finančne zmožnosti. Agencija je v poglavju 6.4 Analize določila lastnosti visokokakovostnih produktov, pri tem pa je upoštevala stanje na trgu, ki ga je ocenila na podlagi odgovorov na vprašalnike in drugih dokumentov prejetih od operaterjev med izvedbo analize stanja trga visokokakovostnih produktov ter na podlagi smernic glede določitve upoštevanih trgov, ki jih je Evropska komisija podala v Pojasnilu k Priporočilu o upoštevanih trgih. Agencija pri tem ponovno pojasnjuje, da operaterji, da bi lahko zadovoljili povpraševanje poslovnih subjektov po visokokakovostnih storitvah, uporabljajo številne veleprodajne vložke, od zakupljenih vodov, ki temeljijo na različnih tehnologijah, neodvisno od fizične infrastrukture, do drugih veleprodajnih produktov, ki izpolnjujejo določene kakovostne značilnosti po katerih povprašujejo zahtevni poslovni uporabniki. Pri tem je ključna lastnost zakupljenih vodov njihova zmožnost zagotavljanja namenskih in nedeljenih povezav ter simetričnih hitrosti, v topologijah točka - točka in točka – več točk. Drugi veleprodajni visokokakovostni produkti, pri katerih se praviloma uporablja delilno razmerje (Contention Ratio) večje od 1:1 in tudi asimetrične hitrosti, lahko iskalcem dostopa predstavljajo alternativo za zakupljene vode, v kolikor posedujejo določene napredne kakovostne značilnosti, kot so na primer:

- zagamčena razpoložljivost in kakovost storitev v vseh okoliščinah, individualna podpora v okviru in izven delovnega časa, kratki časi odprave napak, povračila v primeru nedoseganja zagotovljenih parametrov in druge lastnosti, ki so prilagojene potrebam zahtevnih poslovnih uporabnikov;
- visokokakovostno upravljanje omrežja, kar ima za posledico visoko razpoložljivost povezav in zagamčene hitrosti prenosa, primerne za poslovno uporabo;
- hitri odzivi na potrebe končnih uporabnikov preko posebne telefonske številke ali drugih stikov, ki vodijo do pospešenega strokovnega odziva;
- zagamčeni parametri povezav, kot so razmerja prenesenih napak, potresavanje, omrežni odzivni časi in drugi;
- možnost ponujanja logično ločenih ethernet omrežij, kar omogoča strukturiranje nivojev virtualnih omrežij (VLAN).

Sedanji upoštevni trg 4 tako razširja obseg v letu 2007 opredeljenega upoštevne trga 6, ki je obsegal le zakupljene vode, na vse produkte, ki zagotavljajo zgoraj navedene parametre visokokakovostnega dostopa. Glede na navedeno, Agencija ponovno pojasnjuje, da so v nabor visokokakovostnih produktov vključeni vsi produkti v zaključnem delu omrežja, ki so na zahtevo uporabnika znotraj posebnega ciljnega dogovora (SLA) o zagotavljanju kakovosti prilagojeni potrebam zahtevnih poslovnih uporabnikov ter so obravnavani posebej, v nasprotju s produkti za množični trg, ki imajo praviloma ključne kakovostne parametre definirane v okviru operaterjevih splošnih pogojev.

V primerjalni študiji⁷, ki jo je Agencija uporabila v sklopu Analize uporabila, znašajo časi odprave napak reguliranih produktov pri standardnih SLA dogovorih različnih evropskih operaterjev s prevladujočo tržno močjo med 4 in 24 urami. Agencija se pri tem strinja z ugotovitvami študije, namreč da je 24 ur skrajni dopustni čas za odpravo napak pri visokokakovostnih produktih, saj je poslovanje mnogih podjetij kritično odvisno od pravilnega delovanja telekomunikacijskih storitev. Kot izhaja iz rezultatov vprašalnikov o SLA dogovorih (38242-26/2016 in 38241-6/2017), ki jih je Agencija posredovala slovenskim operaterjem, Telekom Slovenije v svojih komercialnih SLA dogovorih kot standardni rok odprave napak ponuja 24 ur, v nadstandardnih SLA dogovorih pa tudi krajše roke, medtem ko alternativni operaterji zagotavljajo odpravo napak v najmanj 12 urah.

Kot je Agencija že predhodno navedla, bo Telekomu Slovenije naložila obveznost, da naupoštevem trgu 4 iskalcem dostopa zagotovi enake nivoje zagotavljanja kakovosti storitev (SLA), kot jih na posamezni dostopovni tehnologiji zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem, oziroma najmanj 3 različne nivoje SLA, v kolikor na posamezni dostopovni tehnologiji sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem teh ne zagotavlja v takšnem številu, razen v primerih, kjer to ne bi bilo primerno zaradi tehničnih karakteristik posameznih upravljanih omrežij. V posameznih nivojih SLA bo Telekom Slovenije moral določiti konkretne vrednosti parametrov, ki ustrezajo visokokakovostnemu dostopu, poleg tega pa bodo veleprodajni nivoji SLA, morali biti enaki, kot jih Telekom Slovenije zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem, razen v primerih kjer zahtevanih nivojev SLA sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem ne zagotavlja.

Naloga Agencije namreč ni poseganje na trg preko določanja storitvenih tehničnih parametrov, saj bi na ta način lahko omejevala inovativnost tegaupoštevne trga, kar bi bilo vsekakor v nasprotju z interesi končnih uporabnikov, kljub temu pa želi z predlaganimi ukrepi končnim uporabnikom zagotoviti zadostno izbiro. Tako si bodo lahko končni uporabniki iz nabora visokokakovostnih lastnosti izbirali produkte, ki ustrezajo njihovim zahtevam.

Agencija tako pojma »malo deljena pasovna širina«, ki predstavlja razmerje med izstopno in vstopno pasovno širino v določeni točki omrežja, ne bo natančneje opredelila, saj je delilno razmerje pri katerem je mogoče zagotavljati visokokakovostne storitve v veliki meri odvisno od števila povezav, ki se v posamezni točki združujejo, poleg tega pa je primerno delilno razmerje posredno določeno z drugimi parametri kakovosti, kot so npr. maksimalna stopnja bitnih napak, storitve na aplikacijskem nivoju ipd. Navedeno velja tudi za parametra "krajši odzivni čas za prijavo napak" in "praviloma simetrična pasovna širina". Njune konkretne vrednosti določa Telekom Slovenije v skladu z ustrezno uporabniško izkušnjo, ki jo mora Telekom Slovenije zagotoviti na maloprodajnem trgu in to možnost z ustreznimi SLA dogovori zagotoviti tudi iskalcem dostopa na veleprodajnem trgu. Navedeno razlago bo Agencija vključila v Analizo. Agencija bo sicer v Analizi izraz "praviloma simetrična pasovna širina" spremenila v "velikokrat simetrična pasovna širina", ki je ustrežnejši. Agencija še dodaja, da se je glede časov za opravo napak opredelila v nadaljevanju odgovorov.

---

⁷ Infocom Wholesale Leased Lines EU/CH Market Study, December 2015

V nadaljevanju Telekom Slovenije izraža nestrinjanje s tem, da je Agencija na upoštevni trg 4 uvrstila širokopasovni dostop na priključkih za množični trg, saj meni, da ne gre za tehnologijo, ki bi imela vse lastnosti, zahtevane za visokokakovostne produkte.

Agencija na to pripombo Telekoma Slovenije odgovarja, da je iz izpolnjenih vprašalnikov 38242-26/2016, ki so bili v procesu ugotavljanja stanja na trgu poslani operaterjem, ugotovila, da Telekom Slovenije v pomembnem deležu ponuja visokokakovostne storitve, predvsem storitev L3 VPN, na širokopasovnih priključkih za množični trg (ADSL2+, VDSL2), za katere zagotavlja najmanj parametre standardnega SLA dogovora. V okviru vprašalnika 38241-6/2017, ki je poizvedoval o ponujanih SLA dogovorih za visokokakovostne produkte, ki jih Telekom Slovenije omogoča na svojih omrežjih, je Telekom Slovenije za produkt L3 VPN navedel, da ga zagotavlja na xDSL priključkih ter ob tem omogoči kupcem najmanj standardni SLA dogovor. Agencija produktov L3 VPN, ki jih Telekom Slovenije zagotavlja na priključkih za množični trg in imajo SLA slabši kot standardni, ni uvrstila med visokokakovostne produkte, saj ti ne zagotavljajo odprave napak v 24 urah, medtem ko so za preostale L3 VPN produkte izpolnjeni vsi pogoji za njihovo vključitev na upoštevni trg 4.

Agencija v analizi opiše vlogo Metro Etherneta, Telekom Slovenije pa navaja, da nima Metro Ethernet omrežja in da ne zagotavlja optičnih povezav do baznih postaj (mobile backhauling).

Agencija se zaveda, da Telekom Slovenije, kot največji slovenski operater, poseduje kompleksno omrežje, v katerem so vključene naprave različnih generacij in več vrst tehnologij. V komplementarnem omrežju zagotavlja visokokakovostne storitve z zagotovljenimi povezavnimi parametri, za katere jamči z individualnimi pogodbami. Sezname visokokakovostnih povezav in parametre SLA dogovorov je Telekom Slovenije v okviru podatkov iz že naštetih vprašalnikov posredoval Agenciji.

Odgovor Telekoma Slovenije, da ne zagotavlja mobilnih backhaul povezav preko optike, Agencijo preseneča. Telekom Slovenije je namreč v odgovorih na BEREC-ov vprašalnik Questionnaire To Operators On Mobile Backhaul (zadeva 38241-4/2017), poslan operaterjem s strani Agencije 4. 5. 2017, odgovoril, da zagotavlja optične povezave do znatnega deleža svojih baznih postaj. Slednje je Agencija tudi preverila in ugotovila prisotnost optičnih linijskih vodov Telekoma Slovenije v bližini njegovih baznih postaj v enakem odstotku, kot je bil ta sporočen Agenciji v odgovorih na omenjen vprašalnik.

Telekom Slovenije se sklicuje na ugotovitev Agencije, da poslovni uporabniki uporabljajo tudi širokopasovne priključke za množični trg; širokopasovne tehnologije pa so pod določenimi pogoji uporabne tudi za zahtevnejše poslovne uporabnike. Telekom Slovenije se strinja, da so te tehnologije pogojno uporabne kot visokokakovostni produkti, vendar jih ovira dejstvo, da poslovni trg večinoma zahteva simetrične dostope. Telekom Slovenije pravi, da poslovni uporabniki iz različnih razlogov najemajo tudi infrastrukturo, namenjeno rezidenčnim uporabnikom. Vendar Telekom Slovenije trdi, da dejstvo, da širokopasovne produkte za množični trg uporabljajo tudi poslovni uporabniki, ni razlog, da bi jih označili kot visokokakovostne produkte.

Telekom Slovenije poudarja pomen sledljivosti dogovorjenih parametrov ponujene storitve, česar da produkti za množični trg nimajo, ker ne izpolnjujejo ITU-T standardov, ki definirajo sledljivost parametrov in načine merjenja njihove stalnosti. Telekom Slovenije šteje kot pogojno uporabne tehnologije na visokokakovostnem trgu: VDSL, SHDSL bis, GPON, DOCSIS in FTTH, vendar je potrebno te tehnologije nadgraditi z mehanizmi zagotavljanja kakovosti med prevzemom in obratovanjem.

Kot je bilo predhodno že pojasnjeno, je Telekom Slovenije poročal Agenciji o precejšnjem številu visokokakovostnih produktov (L3 VPN) na širokopasovnih priključkih za množični trg (ADSL2+, VDSL2), z najmanj standardnim SLA dogovorom, ki jih zagotavlja, svojim kupcem na maloprodajnem trgu. Ti razlogi utemeljujejo sklep Agencije, da lahko Telekom Slovenije na optičnih priključkih za množični trg prav tako zagotovi produkte z najmanj standardnim SLA dogovorom, kljub temu, da na optičnih priključkih za množični trg visokokakovostnih storitev na maloprodajnem trgu iz poslovnih razlogov ne ponuja. Poleg tega slednje potrjuje tudi navedba Telekoma Slovenije, da je mogoče tovrstne produkte zagotavljati tudi na priključkih za množični trg s tehnologijami VDSL, GPON in FTTH. Agencija uvršča na ta upoštevni trg tudi produkte s tehnologijo ADSL2+, saj Telekom Slovenije po podatkih, ki jih je poslal v okviru odgovorov na vprašalnik 38242-26/2016, realizira preko tovrstne tehnologije več kot polovico visokokakovostnih produktov na priključkih za množični trg.

Agencija se strinja s Telekomom Slovenije, da je potrebno pri produktih visoke kakovosti za katere so značilni SLA dogovori, parametre storitev konstantno nadzorovati, pri čemer se, kot to navaja Telekom Slovenije, uporabljajo ITU-T standardi, ki te postopke določajo. Po vedenju Agencije Telekom Slovenije visokokakovostnih storitev ne zagotavlja s standardno opremo za množični trg (modemi), saj ta praviloma ne podpira sledenja in shranjevanja vseh omrežnih performančnih indikatorjev (CIR, EIR, zakasnitve, izgube paketov itd.), temveč za ta namen uporablja zmogljivejšo opremo (npr. usmerjevalnike) in tudi alternativne povezavne poti, s čimer zagotavlja dogovorjene parametre in nadzor nad njimi.

Telekom Slovenije nadalje ugotavlja, da tehnologija DOCSIS omogoča definicijo namenskih RF kanalov za VPN in da s tem daleč presega kvaliteto ADSL2+ ali VDSL2. Telekom Slovenije tudi poudarja, da so danes skoraj vsa DOCSIS omrežja v hibridni optično koaksialni (HFC) izvedbi, kjer se optika zaključi zelo blizu uporabnikov.

Telekom z zgoraj navedenim spodbija mnenje Agencije, da s tehnologijo DOCSIS dejansko ni mogoče ponuditi visokokakovostnih produktov. V podkrepitev, Telekom Slovenije prilaga študijo ComReg (Priloga 2) in CABLELABS standard (Priloga 3). Telekom Slovenije tudi poziva Agencijo, da naj slednja upošteva, da je GPON enako deljen medij, kot koaksialni kabel. Poudarja tudi, da poteka nadgradnja DOCSIS sistemov v GPON tudi v Sloveniji.

Telekom Slovenije nadalje našteva lastnosti DOCSIS standarda. Poudarja, da se je zmogljivost kabelskih omrežij s standardom DOCSIS 3.0 precej povečala, s tem pa naj bi ta postala cenovno zelo primerna za visoke hitrosti prenosa podatkov. Telekom Slovenije poudarja tudi, da fizična razvezava sicer ni mogoča, je pa možno zagotoviti storitev bitnega toka, poslovnim uporabnikom pa je možno zagotoviti visokokakovostni dostop z uporabo L2 VPN in VLAN stackinga. V DOCSIS omrežjih, navaja Telekom Slovenije, je na voljo tudi nabor mehanizmov za zagotavljanje kvalitete storitev.

Agencija se ne strinja s predlogom Telekoma Slovenije za uvrstitev omrežij z DOCSIS tehnologijo na upoštevni trg 4, saj meni, da DOCSIS ni primerna tehnologija za zagotavljanje visokokakovostnih produktov. V študiji WIK, opravljeni za ComReg, ki jo je Telekom Slovenije priložil k odgovorom, je med drugim zapisano, da DOCSIS ni primeren za podporo poslovnim strankam oziroma za zagotavljanje visokokakovostnih storitev končnim uporabnikom (ComReg-1696b, str. 8). DOCSIS standard omogoča hitrosti do 90Mb/s v odtočni smeri in ta pasovna širina je na voljo vsem uporabnikom v zaključnem kabelskem segmentu. Če bi bil del tega rezerviran za posamezne poslovne uporabnike, bi bil vsem

ostalim uporabnikom v segmentu na voljo samo preostanek, in bi jim s tem zmanjšal zmogljivost priključka. Te ugotovitve so v omenjeni priloženi študiji še natančneje pojasnjene v poglavjih 2.3.1 in 2.3.2. Poleg tega je za izvajanje poslovnih storitev (L2 VPN) potrebno CMTS nadgraditi s funkcijskim sklopom BSoD (Business Services over DOCSIS), kar pa na vseh vrstah CMTS naprav ni mogoče. DOCSIS standard sicer podpira funkcionalnost QinQ in tvorbo L2 VPN, še vedno pa ostane prisoten problem, da si v multioperaterskem okolju prisotni operaterji delijo odseke frekvenčnega spektra, kar pomeni, da se 90Mb/s v odtočni smeri razdeli med vse udeležene operaterje, kar predstavlja precejšnjo omejitev. To je v omenjeni študiji WIK pojasnjeno tudi v poglavju 2.1.4.4.

Po mnenju Telekom Slovenije Agencija ni dokazala, da v Sloveniji ni resnično visokokakovostnih produktov na DOCSIS omrežju in dodaja, da če kabelski operaterji take ponudbe nimajo objavljene, to še ne pomeni, da je tudi resnično ni na trgu.

Agencija odgovarja, da iz rezultatov odgovorov na poslane vprašalnike ni bilo razvidno, da bi na trgu obstajali visokokakovostni produkti na DOCSIS omrežju, kar posledično pomeni, da tudi največji kabelski operater v Sloveniji tovrstne produkte realizira samo na optičnem omrežju.

Telekom Slovenije poziva Agencijo, naj konkretno navede, katere produkte je Agencija upoštevala pri svoji analizi, ko je navedla, da visokokakovostne produkte preko ADSL/VDSL v veliki večini (87,9%) ponuja Telekom Slovenije.

Agencija pojasnjuje, da je pri analizi deležev ADSL/VDSL produktov na trgu upoštevala posredovane odgovore operaterjev na sledeče vprašalnike:

- Vprašalnik o stanju na upoštevnem trgu 4 v letih 2014 in 2015 (št. 38242-26/2016, 2.9.2016);
- Vprašalnik o stanju na upoštevnem trgu 4 v letih 2016 in 2017 (št. 38241-5/2017, 31.7.2017);
- Vprašalnik o produktih z SLA (št. 38241-6/2017, 1.9.2017).

Telekom Slovenije je v svojem odgovoru Agenciji iz svojih tehničnih podatkovnih baz posredoval izvožene podatke v obliki tabel. Agencija je iz teh podatkov izločila produkte z SLA nižjim od standardnega. Po primerjavi s podatki ostalih ponudnikov tovrstnih produktov je Agencija ugotovila navedeni delež Telekoma Slovenije.

Nadalje Telekom Slovenije sprašuje Agencijo, na kakšen način je prišla do zaključka, da bi končni uporabniki ob majhnem, a trajnem dvigu cen zakupljenih vodov z vmesniki na temelju ethernet tehnologije, v dovolj veliki meri prešli na visokokakovostni širokopasovni dostop, da bi bil dvig cen nedobičkonosen. Če je Agencija izvajala anketo med uporabniki poslovnih storitev, naj jo Agencija predstavi. Če je ni izvedla, naj natančneje predstavi, kako je prišla do zaključkov. Po mnenju Telekoma Slovenije izkrivljanje SSNIP testa nakazuje željo po širitvi upoštevnega trga na vse produkte, ki bi lahko obstajali na poslovnem trgu. Na to po mnenju Telekoma Slovenije kaže tudi trditev zapisana v analizi, da »ni nujno, da so produkti zamenljivi drug z drugim, ampak je dovolj, da so v verigi zamenljivosti«.

Agencija se ne strinja z navedbo Telekoma Slovenije, da se upošteveni trg širi na vse produkte, ki bi lahko obstajali na poslovnem segmentu trga. Dejstvo je, da poslovni uporabniki povprašujejo po širokopasovnih produktih glede na njihove individualne potrebe, pri tem pa so to lahko produkti, ki jih operaterji ponujajo na množičnem trgu ali pa produkti, ki zaradi specifičnih potreb zahtevnih poslovnih uporabnikov zagotavljajo visok nivo kakovosti. Med slednjimi je Agencija preverjala ali so del istega

upoštevne trga, pri čemer je ugotovila, da se določeni produkti nahajajo v verigi zamenljivosti in so tako posledično lahko del istega upoštevne trga. Dva produkta, ki medsebojno nista zamenljiva, sta pa posamezno zamenljiva z istim produktom, namreč pripadata istemu upoštevne trgu. Agencija je tako v Analizi ugotovila, da tradicionalni zakupljeni vodi niso neposredno zamenljivi z visokokakovostnim širokopasovnim dostopom, saj končni uporabniki v primeru dviga cen ne bi v zadostnem obsegu prešli na visokokakovostni širokopasovni dostop, da bi bil tak dvig lahko nedobičkonosen. Glede na to, da je Agencija v Analizi ugotovila zamenljivost med tradicionalnimi in sodobnimi zakupljenimi vodi, ter med slednjimi in visokokakovostnim širokopasovnim dostopom, je Agencija zaključila, da se navedeni produkti nahajajo v verigi zamenljivosti, s tem pa da so del istega upoštevne trga. Agencija je navedene zaključke oblikovala na podlagi podatkov glede namena uporabe storitev in njihovih značilnosti, cenovnih pogojev, razpoložljivih alternativnih storitvah, kot tudi na podlagi preteklih dejanj uporabnikov. Pri tem so ugotovitve Agencije tudi povsem v skladu s Pojasnilom k priporočilu o upoštevne trgih glede zamenljivosti navedenih produktov, saj ta na strani 50 navaja, da so lahko z zakupljenimi vodi zamenljivi tudi drugi širokopasovni produkti po katerih povprašujejo zahtevnejši poslovni uporabniki, ki pa sicer niso zakupljeni vodi, izpolnjujejo pa določene visokokakovostne karakteristike (kratak čas odprave napak, zagotovljena razpoložljivost, zagotovljena podpora itd.). Pri tem pa za vse produkte, ki so uvrščeni na isti upoštevni trg ni nujno, da so med seboj neposredno zamenljivi, v kolikor so del iste verige zamenljivosti.

Telekom Slovenije navaja, da se zaradi tega, ker Agencija ni v zadostni meri opredelila upoštevne trga, sam ne more opredeliti do ugotovitve Agencije, da je visokokakovostni širokopasovni dostop, ki temelji na ADSL/VDSL in optičnih priključkih za množični trg, zamenljiv z zakupljenimi vodi in je zato vključen na upoštevni trg visokokakovostnih produktov. Telekom Slovenije zaključuje, da visokokakovostni dostopi na širokopasovnih priključkih za množični trg po njegovem mnenju ne izpolnjujejo predpostavk, ki jih je postavila Agencija za visokokakovostne produkte, torej ne bi smeli biti vključeni v analizo trga 4 ter v regulatorne ukrepe na tem trgu.

Agencija odgovarja, da visokokakovostni širokopasovni dostop omogoča izpolnjevanje vseh kriterijev, ki jih je Agencija navedla za vključitev na visokokakovostni trg. To potrjujejo tudi podatki, ki jih je Agencija pridobila od Telekoma Slovenije. Pri tem Agencija produktov, ki temeljijo na širokopasovnem dostopu in ne izpolnjujejo opredeljenih kriterijev za visokokakovostni dostop, ni uvrstila na predmetni upoštevni trg. Ugotovitve Agencije glede umestitve visokokakovostnega širokopasovnega dostopa na predmetni upoštevni trg so tudi v skladu s Pojasnilom k Priporočilu o upoštevne trgih.

Telekom Slovenije uvodoma navaja tekst Analize na strani 33, kjer sprašuje Agencijo, kako lahko ta zapiše, da ponudba na veleprodajnem trgu visokokakovostnega dostopa ne obstaja. Telekom Slovenije nasproti temu postavi svojo trditev, da preko vzorčne ponudbe BRO zagotavlja L3 VPN povezave, komercialno pa ponuja tudi L2 VPN povezave.

Agencija odgovarja Telekomu Slovenije, da je v omenjenem zapisu v Analizi jasno predstavljen prenos maloprodajnega povpraševanja po visokokakovostnih produktih na omrežju za množični trg na veleprodajno trg. Telekom Slovenije v okviru vzorčne ponudbe BRO dejansko ponuja le L3 VPN povezavo, ki pa ne izpolnjuje visokokakovostnih lastnosti (npr. krajši čas odprave napake). Drugim operaterjem tako v okviru vzorčne ponudbe BRO na omrežju za množični trg ni na voljo veleprodajnih storitev na podlagi katerih bi lahko zagotavljal produkte na maloprodajnem visokokakovostnem trgu.

Ker je po mnenju Telekoma Slovenije Agencija zamenljivost med tradicionalnimi in visokokakovostnimi zakupljenimi vodi dokazala z dvomljivo zamenljivostjo zaradi obstoja na isti verigi, Telekom Slovenije meni, da je navedena zamenljivost zgolj umetno opravičilo za poseg na trg. Telekom Slovenije predlaga Agenciji, da v primeru tradicionalnih in visokokakovostnih vodov bodisi upoštevni trg razdeli na dva podtrga, ali pa opusti regulacijo tistega dela trga, ki tako za veleprodajne kot za maloprodajne stranke ni aktualen.

Agencija odgovarja, da pripomba Telekoma Slovenije ni povsem jasna, saj termina visokokakovostni zakupljeni vodi v Analizi ni definirala. Agencija dodaja, da je ugotovitev glede zamenljivosti med tradicionalnimi in sodobnimi zakupljenimi vodi in s tem umestitev obeh vrst zakupljenih vodov na isti upoštevni trg bila opredeljena že v predhodni analizi upoštevne trga, ki pa jo je Agencija v zadevni analizi ponovno potrdila, med drugim tudi na podlagi ugotovitev o postopnem prehajanju končnih uporabnikov iz tradicionalnih na zakupljene vode s sodobnimi vmesniki. Pri tem so ugotovitve Agencije povsem v skladu s Pojasnilom k Priporočilu o upoštevni trgih glede zamenljivosti obeh vrst zakupljenih vodov, slednje pa nenazadnje izhaja že iz same tehnološke nevtralnosti regulatornega pristopa v predhodni regulaciji. Agencija na podlagi navedenih ugotovitev tako nima podlage za nadaljnjo delitev trga na podtrge. V kolikor pa se pripomba Telekoma Slovenije nanaša na visokokakovostne produkte na omrežju za množični trg, pa je Agencija odgovor glede umestitve produktov na isti upoštevni trg podala že v enem izmed predhodnih odgovorov.

Telekom Slovenije ponovi trditev, da karakteristike ADSL/VDSL in GPON priključkov za množični trg ne izpolnjujejo osnovnih pogojev za zagotavljanje visokokakovostnih produktov (simetrija, sinhronizacija, kakovost), zato ne morejo biti zamenjava zakupljenim vodom. Po mnenju Telekoma Slovenije Agencija sama ugotavlja, da produkti niso zamenljivi, a ker sta produkta na koncih verige zamenljivosti, sta vseeno uvrščena na trg, ki je predmet regulacije, pri tem pa mora biti zagotovljen ustrezen nivo kakovosti. Nivo kakovosti pa da ni v ničemer opredeljen.

Agencija je na navedeno pripombo Telekoma Slovenije glede umestitve na visokokakovostnih produktov na omrežju za množični trg odgovorila že v sklopu predhodnih odgovorov v tem dokumentu.

Telekom Slovenije navaja besedilo Analize s strani 34, ki pravi, da obstajajo alternativne možnosti dostopa v hrbtnem delu omrežja Telekoma Slovenije, ne pa tudi v delu omrežja, ki poteka od robnih vozlišč hrbtnega omrežja do končnih uporabnikov in da operaterji do dostopovnih vozlišč nimajo primerljive alternativne možnosti zakupa optičnih vlaken. Telekom Slovenije trdi, da Agencija svoje navedbe ni podprla z nobenimi empiričnimi dokazi. Telekom Slovenije je predstavil svojo analizo Agenciji na sestanku 29. 3. 2017. Telekom Slovenije je v njej analiziral alternativne možnosti izgradnje optičnih povezav med kolokacijami Telekoma Slovenije in ugotavljal, ali obstaja možnost izgradnje alternativnega elektronskega komunikacijskega omrežja oz. posameznih povezav s pouporabo ostale javne infrastrukture. Za potrebe analize je študija upoštevala javno komunikacijsko omrežje, ki ni v lasti Telekoma Slovenije, javno elektroenergetsko infrastrukturo in javno komunalno infrastrukturo. Navedeno meče dvom na zapisane trditve Agencije, predvsem zato, ker Agencija ni predstavila, na osnovi česa je prišla do zaključkov, kot jih je zapisala na strani 34 Analize. Študijo je Telekom Slovenije priložil kot Prilogo 1 in je označena kot poslovna skrivnost.

V priloženi študiji je Telekom Slovenije analiziral gospodarsko javno infrastrukturo, kot je predvidena v Direktivi o ukrepih za znižanje stroškov, podatke pa je pridobil iz katastra o javni gospodarski infrastrukturi, registra o prostorskih enotah in enotnega informacijskega sistema Telekoma Slovenije.

Glede na izide študije, za 96% povezav med kolokacijami Telekoma Slovenije in za 100% optičnih hrbteničnih povezav Telekoma Slovenije, obstaja možnost vzpostavitve alternativnih povezav preko najmanj ene izmed javnih infrastruktur.

Agencija odgovarja, da je v Analizi navedla, da operaterji za konkuriranje na maloprodajnem trgu visokokakovostnega dostopa potrebujejo dostop do omrežja Telekoma Slovenije na nivoju, do katerega imajo možnost dostopati tudi na podlagi komercialnega dogovora za dostop do alternativne infrastrukture. Pri tem je Agencija ugotovila, da takšna alternativna možnost obstaja v hrbteničnem delu omrežja Telekoma Slovenija, ne pa tudi v delu omrežja, ki poteka od robnih vozlišč hrbteničnega omrežja do končnih uporabnikov. Operaterjem tako v primeru dostopa do dostopovnih vozlišč Telekoma Slovenije na večini povezav ni na voljo primerljive (z vidika prevelike oddaljenosti oziroma odsotnosti alternativne infrastrukture) možnosti zakupa povezav od drugih ponudnikov, zato je nujno, da je iskalcem dostopa omogočen veleprodajni visokokakovostni dostop do omrežja tudi na robnih vozliščih Telekoma Slovenije. Operaterjem bo na tak način omogočeno učinkovito ponujanje primerljivih visokokakovostnih produktov na maloprodajnem trgu in s tem nadaljnji razvoj konkurence na trgu.

Dodatno Agencija glede obstoja možnosti za izgradnjo alternativnega komunikacijskega omrežja na podlagi dostopa do obstoječe fizične infrastrukture operaterjev omrežja, kot tudi lastnikov druge gospodarske javne infrastrukture, in s tem pouporabe drugih razpoložljivih zmogljivosti na povezavah v zalednem delu omrežja Telekoma Slovenije izpostavlja, da so bile zakonske določbe, ki urejajo tovrsten dostop, v nacionalni pravni red na podlagi Direktive o ukrepih za znižanje stroškov implementirane 20.8.2017 s sprejemom novele ZEKom-1C. Navedene določbe Agenciji nalagajo, da v zvezi s tem v šestih mesecih od uveljavitve novele zakona izda splošni akt, ki bo podrobneje opredelil njihovo izvajanje, slednje pa pomeni, da bi bili operaterji za čas do njegove izdaje in dokler se v praksi zagotovitev tovrstnega dostopa na podlagi zakona ne bi izkazala za učinkovitega, brez ustreznega dostopa, kar bi se odražalo v zmanjšanju njihove konkurenčnosti. Dogovarjanje za dostop na podlagi ZEKom-1 bi dodatno zavlačevalo postopek zaradi drugačne ureditve simetrične regulacije v primerjavi z *ex ante* ukrepi. Poleg tega pa za navedeni dostop njegovi pogoji, vključno s ceno, tudi niso vnaprej znani.

Poleg navedenega Agencija ugotavlja, da operaterji v primeru dostopa do skupnih lokacij Telekoma Slovenije na večini povezav od funkcijske lokacije do najbližjega vozlišča z robnim usmerjevalnikom jedrnega omrežja nimajo primerljive možnosti zakupa fizične infrastrukture in optičnih vlaken od drugih ponudnikov, pri čemer je Agencija ugotavljala alternativne možnosti povezav do vseh funkcijskih lokacij Telekoma Slovenije in ne samo do že vzpostavljenih kolokacij drugih operaterjev na omrežju Telekoma Slovenije. Agencija namreč ugotavlja, da so zgrajene optične omrežne priključne točke (OPT) ali optični linijski vodi elektronskih komunikacij na razdalji do 50 m razpoložljivi le v eni petini primerov navedenih funkcijskih lokacij. V kolikor pa pri tem upoštevamo še kabelsko kanalizacijo, pa je takih lokacij ena tretjina. V zvezi z navedenim Agencija nima podatkov glede prostih kapacitet optičnih vlaken niti zasedenosti kabelske kanalizacije, kar lahko dodatno omejuje možnost dostopa do navedenih povezav oziroma njihovega najema. V zvezi z rezultati študije Telekoma Slovenije, ki naj bi pokazali, da možnost vzpostavitve alternativne povezave preko najmanj ene izmed javnih infrastruktur obstaja za kar 96% povezav med kolokacijami Telekoma Slovenije, pa Agencija pojasnjuje, da je pri

ugotavljanju razpoložljivih možnosti poleg optičnih omrežnih priključnih točk (OPT) in optičnih linijskih vodov elektronskih komunikacij upoštevala kabelsko kanalizacijo elektronskih komunikacij, zavedeno v evidenci Zbirnega katastra gospodarske javne infrastrukture, ki potencialno lahko omogoča učinkovit dostop. Po sprejemu novele ZEKom-1C je operaterjem zgolj omogočeno, da se dogovarjajo za dostop do pasivne infrastrukture na podlagi komercialnih dogovorov, ki vključujejo vse pogoje dostopa vključno s ceno; ni jim pa *a priori* zagotovljen dostop po regulirani ceni. Kot je Agencija že navedla v Analizi, želi ponovno poudariti, da je operaterjem tako omogočeno, da se dogovarjajo za dostop do fizične infrastrukture in neuporabljenih optičnih vlaken na podlagi komercialnih dogovorov, ki vključujejo vse pogoje dostopa vključno s ceno.

Na podlagi vsega navedenega Agencija ugotavlja, da študija, ki jo je priložil Telekom Slovenije, za analizo upoštevne trga 4 ni relevantna, saj zgolj raziskuje možnosti veleprodajnega dostopa do javne infrastrukture, in še to bolj ali manj na teoretični ravni, saj ne ugotavlja dejanskih možnosti izvedbe oziroma se ne ukvarja z ovirami, ki bi nastopile ob dejanski izvedbi (gradnja omrežij ob zaščiteni infrastrukturi, potrebna dovoljenja za izvedbo itd.).

Telekom Slovenije opozarja Agencijo, da so operaterji, ki bodo/bi najverjetneje uporabljali visokokakovostne storitve, opredeljene v tej Analizi, že danes s kolokacijami prisotni na velikem številu dostopovnih vozlišč in sami zagotavljajo zaledni del povezave.

Po mnenju Telekoma Slovenije, bi bil ustrezen produkt upoštevne trga le dostopovni del omrežja, tako kot je danes v veljavi na trgu 6, in meni, da je na zalednem delu omrežja trg v zadostni meri konkurenčen ter ne vidi nobenega razloga, da bi Agencija širila meje upoštevne trga še na zaledni del, to je na dostop do robnega vozlišča.

Agencija je na pripombo Telekoma Slovenije odgovorila že v okviru odgovora na zgornjo pripombo. Z dostopom tudi na robnih vozliščih Telekoma Slovenije bo drugim operaterjem omogočeno da imajo dostop do visokokakovostnih produktov na celotnem zaključnem delu omrežja, saj na znatnem delu tega omrežja zadostna alternativa s strani drugih omrežnih infrastruktur ne obstaja. Slednje je nujno za učinkovito zagotavljanje storitev končnim uporabnikom na maloprodajnem trgu, kot tudi za zaledne povezave baznih postaj, ki bodo s prihodom nove generacije mobilnih omrežij nujno potrebne za konkurenčnost mobilnih operaterjev.

Telekom Slovenije predlaga Agenciji, da oblikuje dva podtrga:

- *Produkti s hitrostjo ≥ 2 Mbit/s in ≤ 10 Mbit/s; realizirano preko ethernet, SDH, PDH, SHDSL, VDSL (z omejitvijo dometa) ter GPON in DOCSIS (vključiti na trg obe tehnologiji ali nobene)*
- *Produkti s hitrostjo višjo od 10 Mbit/s; realizirano preko ethernet, SDH in PDH*

Telekom Slovenije priporoča Agenciji, naj produktov do hitrosti < 2 Mbit/s ne regulira, saj na trgu po njih ni več povpraševanja in da ima na operaterskem delu Telekom Slovenije vključen le še en vod s hitrostjo nižjo od 2 Mbit/s.

Agencija odgovarja, da je analizo predmetnega upoštevne trga opravila v skladu s Pojasnilom k Priporočilu o upoštevni trgi. Pri tem je Agencija na podlagi podatkov, ki jih je prejela od operaterjev ugotovila, da ni razlogov za delitev trga na posamezne podtrge. Delitev na podtrge bi bila smiselna le, v kolikor bi Agencija ugotovila, da za posamezne skupine produktov z določenimi skupnimi lastnostmi (npr. hitrost, tehnologija...) veljajo izrazito različni pogoji konkurence, ki bi tako za posamezno skupino

produktov lahko upravičevali različne regulatorne ukrepe. Pri analizi stanja na upoštevem trgu 4 Agencija ni ugotovila takšnih razlik v tržnih deležih operaterjev glede na različne hitrosti produktov, ki bi upravičevali nadaljnjo delitev trga z namenom različne obravnave posameznih podtrgov. Agencija tudi ne more slediti predlogu Telekomu Slovenije glede deregulacije produktov pod 2 Mb/s, saj so slednji še vedno prisotni na maloprodajnem trgu, poleg tega pa regulacija teh produktov Telekomu Slovenije tudi ne povzroča dodatnih nesorazmernih obremenitev.

4. Geografska opredelitev

A1 Slovenija trdi, da alternativni ponudniki neosvetljenih vlaken ne dosegajo ustrezne geografske pokritosti, ter da na praktično nobeni lokaciji Telekomu Slovenije ni na voljo alternativna optična povezava, saj so alternativni ponudniki optičnih povezav omejeni na večja mesta ali nekomunikacijsko infrastrukturo (npr. avtoceste) in niso v stanju ponuditi vlaken do skupnih lokacij Telekomu Slovenije. A1 Slovenija iz navedenega zaključuje, da je alternativna ponudba optičnih vlaken ozko omejena in trdi, da ima Telekom Slovenije na tem trgu prevladujočo tržno moč. V podkrepitev A1 Slovenija navaja številke nekaterih pogodb o najemu neosvetljenih vlaken pri Telekomu Slovenije, ni pa dodal teh pogodb v priloge k pripombam.

Kot že navedeno v prejšnjih odgovorih, Agencija ugotavlja, da operaterji v primeru dostopa do skupnih lokacij Telekomu Slovenije na večini povezav od funkcijske lokacije do najbližjega vozlišča z robnim usmerjevalnikom jedrnega omrežja nimajo primerljive (z vidika prevelike oddaljenosti oziroma odsotnosti infrastrukture) možnosti zakupa fizične infrastrukture in optičnih vlaken od drugih ponudnikov, pri čemer je Agencija ugotavljala alternativne možnosti povezav do vseh funkcijskih lokacij Telekomu Slovenije. Agencija namreč ugotavlja, da so zgrajene optične omrežne priključne točke (OPT) ali optični linijski vodi elektronskih komunikacij na razdalji do 50 m razpoložljivi le v eni petini primerov navedenih funkcijskih lokacij. V kolikor pa pri tem upoštevamo še že zgrajeno kabelsko kanalizacijo, pa je takih lokacij ena tretjina. Pri ugotavljanju razpoložljivih možnosti poleg optičnih omrežnih priključnih točk (OPT) in optičnih linijskih vodov elektronskih komunikacij je Agencija upoštevala kabelsko kanalizacijo elektronskih komunikacij, zavedeno v evidenci Zbirnega katastra gospodarske javne infrastrukture, ki potencialno lahko omogoča učinkovit dostop.

V ta namen je Agencija Telekomu Slovenije z odločbo na upoštevem trgu 3a naložila obveznost zagotavljanja obstoječih optičnih povezav med skupnimi lokacijami in robnimi hrbteničnimi vozlišči Telekomu Slovenije. Poleg navedenega pa bo iskalcem dostopa na upoštevem trgu 4 omogočen dostop do visokokakovostnih storitev tudi na robnih vozliščih Telekomu Slovenije, ki je nujen za učinkovit vstop na trg visokokakovostnih storitev in povezovanje baznih postaj.

Po mnenju Telekomu Slovenije bi Agencija šele na osnovi pravilno definiranega produktnega trga lahko opredelila geografski trg.

Telekom Slovenije verjame, da bi morala Agencija ločeno obravnavati bakrena omrežja, ki so podlaga za storitve na osnovi tradicionalnih vmesnikov, in optična omrežja, ki so podlaga sodobnejšim ethernet vmesnikom.

Telekom Slovenije tudi predlaga drugačen zaključek analize, ki jo je opravila Agencija, in ki je pokazala, da so vsaj v 79 od 212 občin prisotne mrežne celice velikost 1km x 1km s ponudbo vsaj dveh različnih operaterjev. Telekom Slovenije predlaga zaključek, da je v tretjini občin prisotna zadostna konkurenca in da najmanj ti krajevno opredeljeni deli ne bi smeli biti predmet predlaganih regulatornih ukrepov.

Nadalje Telekom Slovenije navaja analizo Agencije, ki navaja Smernice Komisije glede določanja geografskih območij z dovolj homogenimi konkurenčnimi pogoji in Pojasnila k priporočilu, ki navaja diferenciacijo ukrepov v primeru, ko Agencija ne more definirati podtrgov. Na tej podlagi Telekom Agenciji očita, da kljub ugotovljeni razliki glede konkurenčnega položaja v tretjini občin ni niti definirala podtrgov, niti predlagala diferenciacije ukrepov. Agencija mora geografsko upoštevati prekrivanje DOCSIS omrežij ter vse možne LLU variante in lastno infrastrukturo alternativnih in OŠO operaterjev, pravi Telekom Slovenije.

Glede na to, da je povpraševanje po visokokakovostnih storitvah tudi krajevno pogojeno (zahtevnejši poslovni uporabniki so večinoma lokacijsko stacionirani v večjih mestih oziroma poslovnih centrih), bi bil po mnenju Telekoma Slovenije pravilen zaključek, da je najmanj na področju več kot tretjine občin na predmetnem trgu zadostna konkurenca in posledično najmanj ti krajevno opredeljeni deli ne bi smeli biti predmet regulacije in posledično predlaganih ukrepov.

Telekom Slovenije oporeka temu, da je Agencija na str. 61 analize trg opredelila enotno nacionalno in meni, da je v Sloveniji 1/3 občin z zadostno konkurenco.

Telekom Slovenije navaja tudi ugotovitev Agencije, da v Sloveniji med operaterji praviloma ni praksa, da bi drug drugemu omogočali dostop do svojega omrežja, še zlasti če nastopajo tudi na maloprodajnem trgu. Na področjih, kjer je s svojim omrežjem prisoten tudi drugi operater, po mnenju Telekoma Slovenije ni upravičeno reguliranje enega samega operaterja.

Glede na nedefiniranost zajetih produktov, je Telekom Slovenije prepričan, da bi v primeru, ko bi Agencija analizirala geografske podatke zgolj visokokakovostnih povezav, jasno videla, da imajo infrastrukturni konkurenti vsaj v krajih, kjer je Telekom Slovenije določen kot OPTM že na množičnem trgu, enak status tudi na trgu visokokakovostnega dostopa.

Agencija v odgovor navaja 55. točko Smernic Komisije⁸: »Ko je ustrezní proizvodni trg opredeljen, je naslednji korak, ki ga je treba opraviti, določitev geografskega obsega trga. Šele po določitvi geografskega obsega proizvodnega ali storitvenega trga lahko nacionalni regulativni organ ustrezno oceni razmere učinkovite konkurence na njem«. V kolikor bi Agencija v delu produktne opredelitve upoštevnege trga ta trg tudi produktno segmentirala in ločila produkte, ki temeljijo na bakrenih in optičnih omrežjih, bi Agencija pri geografski analizi ločeno analizirala oba produktna podtrga, a do takih ugotovitev v produktnem delu Analize Agencija ni prišla.

---

⁸ Smernice Komisije o analizi trga in oceni pomembne tržne moči v skladu z ureditvenim okvirom Skupnosti za elektronska komunikacijska omrežja in storitve (2002/C 165/03)

Glede predloga Telekoma Slovenije, s katerim predlaga drugačen zaključek geografske opredelitve upoštevne trga in sicer geografsko segmentacijo in opredelitev podtrgov za 79 občin z obstojem kilometrskih mrežnih celic z aktivno ponudbo visokokakovostnih produktov vsaj dveh različnih operaterjev na maloprodajnem trgu, Agencija pojasnjuje, da na teh ožjih področjih (torej v posameznih mrežnih celicah), kot tudi na celotnem področju občin z obstojem omenjenih celic dejansko obstaja zgoščeno povpraševanje, kar je rezultiralo tudi v prisotnosti najmanj dveh ponudnikov na maloprodajnem delu teh produktov. Agencija je pri geografski analizi upoštevne trga med drugim preverjala tudi, ali so konkurenčni pritiski drugih operaterjev, v posameznih občinah s povečanim obsegom prisotnosti te ponudbe, prisotni v taki meri in obsegu, da največjemu operaterju onemogočajo samostojno nastopanje nasproti konkurentom. Agencija je v tem delu ugotovila, da kljub obstoju področij s prisotnostjo drugih ponudnikov visokokakovostnih produktov na maloprodajnem trgu, ni konkurenčnega vpliva in pritiskov na največjega operaterja. Prej omenjeno ne povzroča bistvenih razlik v tržnih deležih aktivne ponudbe na maloprodajnem trgu med občinami z obstojem kilometrskih mrežnih celic z aktivno ponudbo visokokakovostnih produktov na maloprodajnem trgu vsaj dveh različnih operaterjev, v katerih ima Telekom Slovenije 87,16% povprečni tržni delež in med vsemi občinami z obstojem visokokakovostne ponudbe, v katerih ima Telekom Slovenije 93,73% povprečni tržni delež. Kljub navedbam Telekoma Slovenije pa Agencija pojasnjuje, da obstoj najmanj dveh različnih ponudnikov na maloprodajnem trgu še ne zadostuje za ugotovitev konkurence na trgu. Agencija je omenjeno navedla tudi med razlogi za nacionalno opredelitev upoštevne trga v točkah (3) visoki tržni deleži aktivnih visokokakovostnih produktov največjega operaterja, (4) nizek infrastrukturni in maloprodajni vpliv drugih operaterjev ter (6) konkurenčni pritisk v nobeni občini ni zadosten, da bi vzpodbudil učinkovito konkurenco. V zvezi s tem je potrebno poudariti tudi, da se po splošnih pravilih konkurenčnega prava praviloma šteje, da ima podjetje prevladujoč položaj na trgu, če je njegov tržni delež višji od 40% (peti odstavek 9. člena Zakona o preprečevanju omejevanja konkurence, 75. točka Smernic).

Slika 9 na strani 50 Analize prikazuje povezavo med gostoto poselitve in prisotnostjo aktivne ponudbe visokokakovostnih produktov na maloprodajnem trgu ter prisotnost dostopovne infrastrukture na teh področjih. Agencija je v geografski analizi prav tako preverjala tudi vpliv zgrajene konkurenčne infrastrukture in pri tem ugotovila, da je zadevna infrastruktura Telekoma Slovenije geografsko znatno bolj razširjena od infrastrukture drugih operaterjev. Kljub dejstvu, da obstajajo občine s povečano infrastrukturno konkurenco in prav tako tudi občine s povečano storitveno konkurenco, Agencija na maloprodajnem trgu visokokakovostnih produktov v nobeni od občin ni ugotovila deleža Telekoma Slovenije manjšega od 50%.

Iz vsega navedenega Agencija zaključuje, da ni potrebe po prilagoditvi regulatornih ukrepov za operaterja, ki je bil identificiran kot operater s pomembno tržno močjo, niti po diferenciaciji ukrepov.

5. Ugotovitev OPTM

T-2 se strinja z zaključki, navedenimi v poglavju 7 Analize, o ugotavljanju pomembne tržne moči za celoto produktov, uvrščenih na trg 4.

Telekom Slovenije oporeka analizi Agencije glede tržnih deležev. V prilogi, ki je označena za poslovno skrivnost, Telekom Slovenije izračuna, kakšen delež poslovnih subjektov pokriva. Na osnovi podatkov iz AJPES https://www.ajpes.si/Registri/Poslovni_register/Splosno# navaja, da je vseh poslovnih subjektov v Sloveniji 246.379. Na osnovi tega Telekom Slovenije ugotavlja, da je njegov delež pokrivanja majhen. Še dodatno se zmanjša, če izvajamo še priključke preko bakrenega omrežja, ki da niso relevantni na tem trgu.

Telekom Slovenije na osnovi podatka o 73,3% deležu domneva, da je bil v analizi upoštevan le majhen odstotek poslovnih subjektov. Iz tega je po mnenju Telekoma Slovenije možno sklepati dvoje, in sicer da v Sloveniji ne obstaja trg visokokakovostnih priključkov in da Agencija ne razpolaga z relevantnimi podatki.

Agencija je po pregledu Priloge 1 Telekoma Slovenije ugotovila, da se v Prilogi 1 navedeno število tradicionalnih, ethernet in xDSL visokokakovostnih produktov ujema s podatki, ki jih je Telekom Slovenije poročal Agenciji v odgovorih na poslane vprašalnike. Agencija je pri obdelavi podatkov izhajala iz števila in prihodkov vseh visokokakovostnih produktov na trgu in ne iz števila vseh poslovnih subjektov v Republiki Sloveniji po AJPES-u, saj bi to vodilo do povsem napačnih rezultatov, zato je zgoraj povzeta pripomba Telekoma Slovenije nerelevantna.

Telekom Slovenije v nadaljevanju povzema mnenje Agencije kot zapisano v Analizi in skladno s katerim Agencija ne pričakuje kratkoročnega znižanja visokega tržnega deleža Telekoma Slovenije, kar utemeljuje z dejstvom, da je Telekom Slovenije v zadnjem obdobju uspel na preko 50% vseh javnih razpisov za visokokakovostne produkte. Telekom Slovenije v zvezi s tem navaja, da Agencija ni predstavila podlage za tak zaključek in jih zato ne more natančneje komentirati. Po mnenju Telekoma Slovenije je udeležba na javnih razpisih odprta za vse in odločanje transparentno. Visok delež Telekoma Slovenije lahko predstavlja zgolj dejstvo, da marsikateri subjekt ni zainteresiran ponujati svojih produktov. Po izkušnjah Telekoma Slovenije so mnogo močnejši drugi operaterji, za kar ima Telekom Slovenije konkretne podatke. Navedeni rezultat po mnenju Telekoma Slovenije torej kaže na nezainteresiranost in neobstoj poslovnega interesa pri operaterjih na trgu.

Agencija odgovarja, da je podatke o javnih naročilih pridobila iz javno dostopnih podatkov, iz katerih je jasno razvidno tako število razpisov za najem visokokakovostnih produktov, kakor tudi kateri ponudniki so na njih uspeli, kot tudi podatki o prihodkih, ki so jih oziroma jih še bodo prejeli. Pridobljeni podatki o javnih razpisih skupaj s podatki iz navedenih vprašalnikov še dodatno potrjujejo v Analizi ugotovljeno stanje na trgu. Alternativni operaterji, ki nimajo razvejanega dostopovnega omrežja do vseh v razpisih zahtevanih lokacij, težko uspešno kandidirajo na javnih razpisih, saj so za to, da podajo ponudbo, pogosto odvisni od ponudbe za najem fizičnega dostopovnega omrežja Telekoma Slovenije, ki je pri istih razpisih njihov neposredni konkurent. Navedeni rezultat še dodatno potrjuje prevladujočo tržno moč Telekoma Slovenije.

6. Obveznost dopustitve operaterskega dostopa

Telemach meni, da bi morala Agencija kot podporni ukrep v regulacijo vključiti tudi regulacijo medkrajevne in lokalne cevne kanalizacije. Sicer Telemach navaja, da je souporaba kanalizacije urejena v zakonu ZEKom-1, vendar se nanaša zgolj na novogradnje, Telemach pa se zanima za souporabo obstoječe kanalizacije, ker bi s tem hitro in brez večjih investicijskih stroškov lahko zagotovili svoje storitve širšemu krogu odjemalcev.

Telemach predlaga, da bi Agencija v regulacijo vključila tudi obveznost za lastnike javne infrastrukture, da dajo na voljo svojo cevno kanalizacijo, to so npr. komunalna, cestna, elektro podjetja itd., saj sedaj za najem cevne kanalizacije operaterji plačujejo pretirane in vedno višje tržne cene. Telemach zanima stališče Agencije glede regulacije cevne kanalizacije.

Agencija odgovarja, da obveznost vseh lastnikov javne infrastrukture, da dajo na voljo svojo cevno kanalizacijo za potrebe gradnje NGN omrežij, izhaja iz Evropske direktive o zmanjševanju stroškov⁹ (2014/61/EU), Republika Slovenija pa je to obveznost vključila v ZEKom-1 v členih 91 do 93.

Telekom Slovenije pa mora, kot izhaja iz regulatorne odločbe na upoštevem trgu 3a (št. 38244-1/2017/29 z dne 5. 12. 2017), sicer dopustiti operaterski dostop do svoje kabelske kanalizacije, jaškov in drogov v dostopovnem delu omrežja, za potrebe operaterjev za gradnjo njihovega lastnega omrežja.

Telekom Slovenije meni, da bi morala Agencija vsaj diferencirati ukrepe in za vsakega od produktov naložiti ustrezne in sorazmerne ukrepe. Zakupljeni vodi s tradicionalnimi vmesniki SDH in PDH počasi ugašajo in je za te produkte nesmiselno in nesorazmerno naložiti kaj več od tistega, kar je že danes naloženo na trgu 6.

Agencija odgovarja, da zakupljeni vodi s tradicionalnimi vmesniki še vedno predstavljajo pomemben tržni delež (30,2%) na maloprodajnem trgu visokokakovostnih produktov, ki jih v veliki večini ponuja Telekom Slovenije. Zato v tem trenutku, kljub trendu zmanjševanja tržnega deleža tovrstnih produktov, ni zadostnih razlogov za uvedbo diferenciacije ukrepov.

Telekom Slovenije v okviru obravnave obveznosti dopustitve operaterskega dostopa ponovno poudari, da vsi produkti, ki jih Analiza navaja v točki 1 predmetne obveznosti, ne dosegajo karakteristik medoperaterske storitve z zagotovljeno višjo kakovostjo.

Na to pripombo je Agencija že odgovorila v predhodnih odgovorih.

Glede točke 4 obveznosti dopustitve operaterskega dostopa Telekom Slovenije poudarja, da je možnost hkratnega skupinskega prehoda končnih uporabnikov med različnimi produkti na razumno zahtevo operaterja možna samo znotraj visokokakovostnega bitnega toka na širokopasovnih priključkih za množični trg, nikakor pa ne na segmentu zakupljenih vodov s tradicionalnimi ali sodobnimi vmesniki. Telekom Slovenije poziva Agencijo, naj konkretno navede, kako si takšen prehod predstavlja, Telekom Slovenije pa se bo šele takrat lahko opredelil do nameravane obveznosti.

Agencija je v okviru ukrepov omogočanja dostopa predvidela več vrst prehodov. Omenjeni skupinski prehodi so pomembni za zagotovitev čim manj motenega prehoda več uporabnikov v primerih, kot so ukinitve vozlišč, sprememba topologije omrežja, zamenjava tehnologije prenosa več uporabnikom,

---

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0061&from=SL>

zamenjava operaterja, ki obsega več uporabnikov. V nasprotnem primeru bi se moral drugi operater s Telekomom Slovenije individualno dogovarjati za roke prehoda posameznih uporabnikov, kar bi lahko pomenilo izpad delovanja storitev za daljše obdobje. Seveda velja, da bo moral Telekom Slovenije omogočiti samo razumne zahteve iskalcev dostopa in jim omogočiti skupinske prehode po predhodnem dogovoru. Ta obveznost je bila s strani Agencije v okviru obveznosti zagotavljanja dostopa Telekomu Slovenije naložena tudi naupoštevnihtrgih 3a in 3b.

7. Obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja

A1 Slovenija k podtočki 8, alineji 5 Analize, ki govori o SLA dogovoru, pripominja, da bi morala Agencija natančneje opredeliti vsebino SLA dogovora. V zvezi s tem meni, da obstoječ SLA dogovor Telekoma Slovenije ni primeren za poslovne stranke, ki nastopajo naupoštevnihtrgu 4. Ob tem A1 Slovenija navaja, da je imel s Telekomom Slovenije sklenjeno komercialno pogodbo o zakupu optičnih vlaken za zagotavljanje visokokakovostnih storitev končnim uporabnikom in da Telekom Slovenije, kljub pogajanjem, boljših pogojev storitev ni želel ponuditi. Da bi Agencija pridobila realen vpogled v pogajanja, je A1 Slovenija prilogo k omenjeni pogodbi priložil k svojim pripombam, z opozorilom, da ta predstavlja poslovno skrivnost. Ob tem pa ni navedel, kakšne pogoje je želel sam uveljaviti. Pri tem A1 Slovenija še trdi, da Telekom Slovenije višjega nivoja kakovosti ne zagotavlja (SLA, SLG), alternativnim operaterjem pa oblikuje ekonomsko nesprejemljive ponudbe. Konkretnega primera A1 Slovenija ni navedel.

A1 Slovenija predlaga, da bi bila alternativnim operaterjem na voljo vsaj 2 nivoja SLA dogovorov, in sicer osnovni, ki bi bil vključen v ceno storitve in napredni, ki bi bil boljši od osnovnega. Ta predlog A1 Slovenija utemeljuje z razlikami v potrebah veleprodajnih strank, zahtevnih poslovnih strank in strank, ki jim zadostujejo visokokakovostni produkti množičnega trga.

A1 Slovenija predlaga uvedbo minimalnih parametrov, predvsem minimalno razpoložljivost storitve, predlaga pa tudi ostale pomembne parametre: največje povprečne zakasnitve, paketne izgube, dovoljeno dnevno število prekinitev.

A1 Slovenija poleg tega predlaga, da Agencija Telekomu Slovenije naloži obveznost, da mora ponuditi možnost izbire hitrejšega priklopa za posamične stranke, pod drugačnimi cenovnimi pogoji.

A1 Slovenija nadalje navaja, da Telekom Slovenije v postopkih javnih razpisov, kjer je nastopal tudi sam, konkurentom ni želel zagotoviti veleprodajne ponudbe, ki bi ustrezala razpisanim zahtevam oziroma bila enakovredna ponudbi, ki jo je podal svoji lastni maloprodajni enoti. A1 Slovenije trditev ni podkrepil z dokumenti oz. drugimi podatki.

V nadaljevanju podaja A1 Slovenija v obliki tabel svoje predloge parametrov, ki bi jih lahko vsebovali SLA dogovori. Predlaga tri vrste SLA dogovorov: osnovnega, naprednega in izrednega, ter v tabeli navede predloge ključnih značilnosti vseh treh, predvsem glede prijave napake, razpoložljivosti storitve in časa odprave napake. Posebej se posveti času odprave napake, kjer poda predloge za osnovni in

napredni SLA in štiri primere podjetij z izrednim SLA. Izredni SLA vrednosti posameznih parametrov ne bi imel določenih vnaprej, temveč specifične, glede na potrebe kupca.

V okviru osnovnega SLA dogovora A1 Slovenija predlaga 6 ur za odpravo lažjih napak med delovnim časom in 9 ur izven njega. Kot težjo napako A1 Slovenija smatra fizično prekinitev podatkovnih vodov, sicer pa navaja, da mora Agencija opredeliti težje napake in podaljšani čas za njihovo odpravo, ki po mnenju A1 Slovenija ne bi smel biti daljši od 48 ur.

Agencija odgovarja, da namerava Telekomu Slovenije v okviru obveznosti enakega obravnavanja naložiti zagotavljanje enakih nivojev SLA dogovorov, kot jih Telekom Slovenije zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali povezanim podjetjem. Telekom Slovenije bo tako moral na dostopovnih tehnologijah na katerih sam zagotavlja maloprodajne visokokakovostne storitve zagotavljati drugim operaterjem enake nivoje SLA dogovorov, kot jih zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim in partnerskim podjetjem. Na ta način želi Agencija preprečiti situacije, ko Telekom Slovenije v predmetni vzorčni ponudbi ne bi določil enakih SLA dogovorov, s čimer bi lahko drugim operaterjem onemogočil oziroma otežil konkurenčno ponujanje storitev na maloprodajnem trgu visokokakovostnih storitev. Glede na dejstvo, da Telekom Slovenije na optičnih omrežjih za množični trg ne ponuja visokokakovostnih produktov, tovrstna omrežja pa slednje omogočajo, mu namerava Agencija naložiti obveznost, da drugim operaterjem na tovrstnem dostopu zagotovi takšne nivoje SLA dogovorov, ki bodo vključevali boljše tehnične parametre, kot jih zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim in partnerskim podjetjem za visokokakovostne produkte na bakrenem dostopu za množični trg. Ne glede na vse navedeno pa mora Telekom Slovenije za vsak visokokakovostni produkt na predmetnem upoštevem trgu smiselno zagotoviti najmanj 3 različne nivoje SLA, razen v primerih kjer to ne bi bilo primerno zaradi tehničnih karakteristik posameznih upravljanih omrežij. Glede na navedeno bo Agencija Analizo ustrezno dopolnila.

Na predlog A1 Slovenija, da bi Agencija naložila tudi storitev z izrednim SLA, kjer bi operater določil vrednost izbranih parametrov, pa Agencija takšno možnost prepušča komercialnim dogovorom med operaterji in Telekomom Slovenije saj bi bil takšen ukrep nesorazmeren, poleg tega pa bi predstavljal tudi neenako obravnavanje operaterjev.

A1 Slovenija omenja, da Telekom Slovenije v postopkih javnih razpisov svojim konkurentom na javnih razpisih ni želel podati veleprodajnih ponudb glede na razpisane tehnične pogoje. Agencija odgovarja, da sicer kakršnihkoli pisnih prijav in natančnejših podatkov od A1 Slovenija o tem ni prejela, kot pa že navedeno, bo moral Telekom Slovenije zagotavljati drugim operaterjem enake nivoje kakovosti, kot jih zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem.

Glede določitve težjih napak pa Agencija odgovarja, da se kot težja napaka šteje napaka, pri odpravi katere praviloma sodeluje več zaposlenih, večkrat tudi različnih strok, sama narava napake pa zahteva daljši čas odprave zaradi npr. potrebe po sodelovanju zunanjih izvajalcev, naročila nove opreme z daljšim rokom dobave. V primeru tovrstnih napak ima Telekom Slovenije možnost podaljšati rok za njihovo odpravo do 5 delovnih dni, pri tem pa bo moral Telekom Slovenije zagotoviti enakopravno odpravljanje napak, o čemer bo moral tudi poročati v okviru KPI.

V zvezi s predlogom A1 Slovenija, da naj bi Agencija Telekomu Slovenije naložila obveznost ponujanja možnost hitrejšega priklopa za posamične stranke po posebnih cenovnih pogojih, Agencija pojasnjuje, da te možnosti Telekomu Slovenije ne bo naložila, saj bi to pomenilo naložitev neenakega obravnavanja

operaterjev, tovrsten ukrep pa ne bi bil niti nujen niti sorazmeren. To možnost Agencija prepušča komercialnim dogovorom.

A1 Slovenija je mnenja, da so v Analizi predlagane pogodbene kazni prenizke in da njihov nabor ni popoln.

Nadalje A1 Slovenija navaja, da bi morale biti pogodbene kazni brez izjeme določene za vse zamude, neizpolnitve ali slabe izpolnitve obveznosti, ki jih je dolžan izpolniti Telekom Slovenije. A1 Slovenija predlaga, da bi se višine kazni razlikovale glede na nivo SLA, da bi Agencija določila ustrezne opisne parametre in prepovedala uveljavitev nezadostnih SLA.

A1 Slovenija tako predlaga naslednje pogodbene kazni:

- *za prvi dan zamude pri poizvedbi 50% mesečne naročnine, za vsak naslednji dan zamude 150% mesečne naročnine, do največ 20-kratnik mesečne naročnine;*
- *za napačen odgovor pri poizvedbi: 20 mesečnih naročnin glede na izbrani veleprodajni produkt;*
- *zamuda pri izvedbi naročila: za prvi dan zamude 70% mesečne naročnine, za vsak nadaljnji dan pa 150%, do največ 25 mesečnih naročnin;*
- *zamuda pri odpravi napak: za prvi dve uri zamude 20% mesečne zakupnine, za vsako nadaljnjo uro 100% mesečne zakupnine, do največ 25 mesečnih zakupnin glede na izbrani veleprodajni produkt.*

A1 Slovenija predlaga Agenciji, da preuči pogodbene kazni, ki jih zahtevajo poslovne stranke od operaterjev, če ti ne izpolnijo obveznosti, saj bi po mnenju A1 Slovenija veleprodajne pogodbene kazni morale odražati maloprodajne.

V zvezi z navedenim Agencija pojasnjuje, da so v Analizi predlagane kazni primerne in sorazmerne. Agencija je iz odgovorov na vprašalnik o nivojih SLA dogovorov, ki jih operaterji zagotavljajo na maloprodajnem trgu (zadeva št. 38242-8/2017) ter iz naročene študije o visokokakovostnih produktih¹⁰, proučila priložene maloprodajne SLA dogovore ter iz njih razbrala vrednosti kazni na trgu. Kazni na maloprodajnem trgu so v povprečju nižje od kazni, ki jih je naložila Agencija Telekomu Slovenije v Analizi, kar je razumljivo, saj veleprodajne storitve Telekoma Slovenije predstavljajo tudi osnovo za izpolnjevanje SLA dogovorov, ki jih operaterji zagotavljajo svojim končnim uporabnikom. Poleg tega je Agencija na predmetnem upoštevnem trgu uredila pogodbene kazni na primerljiv način, kot na upoštevnih trgih 3a in 3b, kjer se je tovrstna ureditev izkazala za učinkovito.

Kazni za zamudo pri podajanju odgovora na poizvedbo Agencija v Analizi ni predvidela, saj v tem primeru namreč iskalec dostopa še ni v pogodbenem razmerju s končnim uporabnikom, zato potencialne škode, ki jo je utrpel, Agencija ne more oceniti. Kljub navedenemu pa gre v takšnih primerih za kršitev z odločbo naloženih obveznosti, zato Agencija v takem primeru uvede postopek nadzora in prekrškovni postopek. Slednji rezultira v določitvi ustrezne sankcije, ki odvrta Telekom Slovenije od tovrstnih dejanj.

Glede predloga A1 Slovenija, da bi se kazni razlikovale glede na nivo sklenjenega SLA dogovora, se Agencija strinja, da morajo biti kazni predvsem sorazmerne kršitvi in dovolj visoke, da predstavljajo

---

¹⁰ Analiza stanja ponudbe na trgu zakupljenih vodov in visokokakovostnih storitev povezljivosti v Sloveniji, Eudace d.o.o., januar 2016

dovolj veliko obremenitev kršitelju. Glede na to, da ima boljši SLA dogovor višjo mesečno zakupnino, je temu ustrezno višja tudi kazen.

A1 Slovenija predlaga Agenciji v razmislek, da bi naložila Telekomu Slovenije obveznost, da v primeru zavrnitve poizvedbe enega operaterja ter po tem isto poizvedbo odobri drugemu, da o tem seznaní prvega (zavrjenega) operaterja, ki bi imel pri naročilu prednost, če bi bil zanj še zainteresiran.

Agencija odgovarja, da ima operater v takem primeru možnost zahtevati vpogled v tehnično dokumentacijo in se prepričati o razpoložljivosti povezave oziroma o upravičenosti zavrnitve. V primeru zavrnitve iz razloga, ker bi Telekom Slovenije proste linije označil kot rezervne, je ukrepanje opisano v obrazložitvi ukrepov v Analizi na str. 82. V primeru nadgradnje omrežja ali novogradenj pa bo moral Telekom Slovenije vse iskance dostopa obveščati o nameri, skladno s predvidenimi ukrepi.

A1 Slovenija poudarja, da kot iskalec dostopa ob neizpolnitvi obveznosti pogodbe lahko zahteva samo izpolnitev pogodbe ali pogodbeno kazen, ne pa tudi odstopa od pogodbe, zato so pogodbene kazni edina oblika varstva pred zanemarjanjem obveznosti s strani ponudnika storitve (Telekoma Slovenije).

Zato A1 Slovenija predlaga, da Agencija prepove prakso Telekoma Slovenije, da zavrne zahtevek operaterja za uveljavitev pogodbenih kazni, in sicer po enostransko določenih merilih.

Agencija se ne strinja z navedbo A1 Slovenija, da operater v tej situaciji nima možnosti odstopa od pogodbe. V takšnih primerih ima operater vedno možnost odstopa od pogodbe po splošnih določitih pogodbenega prava. Kadar pa so pogoji za izplačilo pogodbenih kazni izpolnjeni, pa jih je Telekom Slovenije dolžan tudi izplačati, sicer gre za kršitev regulatornih obveznosti.

T-2 pozdravlja natančnejšo opredelitev določil glede obveznosti enakega obravnavanja. Ob tem pa T-2 navaja, da bi bilo nujno, da operater s prevladujočo tržno močjo alternativnim operaterjem zagotovi še dva dodatna elementa storitve ter da jih Agencija umesti v dodatni točki 11 in 12 poglavja 8.2 Analize:

- zagotavljanje informacij o načrtovanih vzdrževalnih delih na omrežju na enak način kot svoji maloprodajni enoti, oz. vsaj 5 delovnih dni vnaprej;
- zagotavljanje mesečnih poročil o kvaliteti vsakega VK voda na enak način kot svoji MP enoti oz. do 10. dne v mesecu. Poročilo o kvaliteti mora vsebovati vsaj: čas nedelovanja storitve zaradi izpada omrežja, čas nedelovanja zaradi načrtovanih del na omrežju ter čas motenega delovanja z navedbo vzroka motnje.

Agencija odgovarja, da je v Analizi v poglavju 8.2, pod točko 2 navedla, da bo moral Telekom Slovenije "zagotoviti informacije o izpadih in prekinitvah omrežja na enak način, kot njegovi maloprodajni enoti oziroma hčerinskemu ali partnerskemu podjetju". Med te načrtovane prekinitve šteje Agencija predvsem načrtovane vzdrževalne posege na omrežju. Agencija se strinja, da je najmanj 5 delovnih dni vnaprej, vendar ne kasneje, kot je o tem obveščena njegova maloprodajna enota, primeren rok, v katerem lahko operater svoje uporabnike obvesti o potencialnih motnjah delovanja, zato ga bo Agencija vključila v Analizo.

Glede druge alineje vprašanja T-2, Agencija odgovarja, da so ukrepi, naloženi v Analizi, zadostni za ugotavljanje kršitev v zvezi z izpolnjevanjem obveznosti zagotavljanja enakega obravnavanja. Izdelava in objava mesečnih poročil o kakovosti posameznih vodov bi pomenila nesorazmerno breme

zavezanca, še posebej ob upoštevanju dejstva, da ima T-2 kot pogodbeni partner možnost preverjanja izpolnjevanja pogodbeno določenih SLA dogovorov.

Telekom Slovenije navaja, da zakupljene vode s tradicionalnimi tehnologijami (SDH in PDH) operaterji večinoma najemajo za medomrežne povezave (91% vseh vodov) in ne za nadaljnjo prodajo poslovnim strankam. Le ti bodo po prehodu na IP medomrežno povezovanje verjetno namenjeni le zagotavljanju redundantne povezave. Skupno število zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki v zadnjih letih upada, tako je bilo v letošnjem letu naročenih manj kot 5 povezav. Zaradi tega Telekom Slovenije predlaga, da Agencija ohrani vse že naložene obveznosti in cene, kot so določene z veljavno vzorčno ponudbo RALO. Kakršnokoli nalaganje novih obveznosti za te produkte (uvedba informacijskega sistema, ponoven izračun cen,...) bi bilo nesorazmerno. Podobno stanje je na maloprodajnem trgu, kjer je število strank, ki uporabljajo proizvode s tradicionalnimi tehnologijami, majhno.

Telekom Slovenije se delno strinja s povezanostjo trgov 3a, 3b in 4, ki jo ugotavlja Agencija, vendar navaja, da ukrepi, ki so naloženi Telekomu Slovenije s sedaj veljavno odločbo, glede na spremembe priporočil Evropske komisije o določitvi upoštevnih trgov, niso povsem primerljivi in aplikabilni.

Agencija odgovarja, da ukrepi, naloženi s trenutno veljavno regulatorno odločbo iz leta 2008 niso več primerni zaradi bistveno spremenjenih tržnih razmer, kar se nenazadnje kaže v nizkem številu tradicionalnih zakupljenih vodov na veleprodajnem trgu. Agencija je v sklopu izvedbe analize upoštevnega trga 4 ugotovila, da je število tradicionalnih povezav na maloprodajnem visokokakovostnem trgu še vedno znatno (30,2%). So se pa razmere na trgu od leta 2008 precej spremenile, kar bo vplivalo na tudi na znižanje cen zadevnih veleprodajnih produktov in posledično porast povpraševanja na veleprodajnem trgu. Agencija še dodaja, da so bili tradicionalni zakupljeni vodi skupaj z ostalimi visokokakovostnimi produkti uvrščeni na isti upošteveni trg, zato je Agencija tudi za njih predvidela enake obveznosti. Le na tak način bo lahko upošteveni trg začel postopoma nagibati k učinkoviti konkurenci.

Telekom Slovenije navaja, da je Agencija v okviru nalaganja obveznosti zagotavljanja enakega obravnavanja predvidela, da morajo imeti iskalci dostopa možnost nameščanja lastne opreme. Telekom Slovenije poudarja, da mora na drugi strani ponudnik dostopa imeti možnost, da zagotavlja in nadzoruje vse karakteristike, ki opredeljujejo visokokakovostne produkte. Operater omrežja in zakupnik storitve za visokokakovostni vod opravita prevzemne teste, (npr. kasnitev paketov, variacijo zakasnitve paketov, pasovno širino, izgubo paketov) in pri prevzemnem testu ugotovita, da je ponujena storitev v skladu z dogovorjenim (npr. standard ITU-T Y.1564). Med produkcijo je potrebno omenjene parametre konstantno meriti in jih vrednotiti, če so še vedno ustrezni (ITU-T standard Y.1731). Ti standardi na opremi za množični trg niso implementirani. Navedeno velja za tehnologijo Ethernet.

V primeru visokokakovostnega bitnega toka na širokopasovnih priključkih je po mnenju Telekoma Slovenije pomemben parameter sledljivosti dogovorjenih parametrov ponujene storitve. Tega produkti, ki so namenjeni množičnemu trgu, nimajo, zato ne sodijo na predmetni trg. Telekom Slovenije ponovno poudari, da so pogojno uporabne tehnologije na visokokakovostnem trgu: VDSL, SHDSL bis, GPON, DOCSIS in FTTH, ki pa jih je potrebno nadgraditi z mehanizmi nadzora kakovosti.

Agencija se strinja z navedenimi argumenti Telekoma Slovenije, da je delovanje visokokakovostne storitve potrebno vzpostaviti in zagotoviti po standardih, ki jih navaja. Za upravljanje, administriranje in vzdrževanje kakovosti povezave mora biti zaključna omrežna oprema dostopna Telekomu Slovenije, medtem ko mora biti iskalcu dostopa transparentno dostopna njegova CPE oprema.

Glede točke 3 obveznosti, ki se nanaša na zagotavljanje uporabe istega informacijskega sistema in enakih procesov in dostopov za pregledovanje, naročanje in upravljanje storitev, kot ga uporablja njegova lastna maloprodajna enota oziroma hčerinska ali partnerska podjetja, v roku 60 dni, Telekom Slovenije poudarja, da v primeru zakupljenih vodov s sodobnimi tehnologijami ne razpolaga s celostno procesno podporo za te storitve, tako na maloprodajnem, kot na veleprodajnem trgu. Telekom Slovenije navaja 60.000 EUR stroškov in časovni okvir 4 mesece za integracijo orodij, vendar bi preveritve morali še vedno opraviti ročno v sodelovanju z referentom v strateški poslovni enoti veleprodajni trg. Telekom Slovenije meni, da vložek zgoraj navedenih sredstev predstavlja absolutno nesorazmernost vpriči dejstva, da ima aktivnih 241 visokokakovostnih storitev/priključkov/povezav za vse operaterje. Ker je Telekom Slovenije v fazi celovite prenove informacijskih sistemov, znotraj katere bo poenotil procese izpolnitev storitev za vse storitve in nov IS povezal na nov operaterski portal, Telekom Slovenije predlaga, da se naročanje visokokakovostnih storitev preko operaterskega portala implementira samo v novih informacijskih sistemih.

Agencija želi prav s spremembo regulacije izboljšati pogoje za veleprodajni dostop in s tem povečati povpraševanje iskalcev dostopa po produktih na tem upoštevnem trgu, ki je izredno nizko glede na sam obseg maloprodajnega trga. Eden od pomembnejših regulatornih ukrepov je informacijska podpora procesom, ki poleg vzpostavljanja in delovanja storitev omogoča tudi transparentno posredovanje informacij operaterjem. Po preučitvi predloga Telekoma Slovenije in pripomb vezanih na druge visokokakovostne produkte se je Agencija odločila, da Telekomu Slovenije podaljša rok za izvedbo istega informacijskega sistema za veleprodajni visokokakovostni dostop na 4 mesece.

Dalje v zvezi s točko 3 obveznosti Telekom Slovenije pripominja, da ima v primeru visokokakovostnega bitnega tok na širokopasovnih priključkih za množični trg v delovanju enotni sistem za naročanje in prijavo napak, hkrati pa postopno in nadzorovano uvaja spremembe informacijske podpore, s čimer zagotavlja informacijsko varnost, varnost osebnih podatkov končnih strank in predvsem nemoteno poslovanje operaterjev. Zahteva po istem informacijskem sistemu za naročanje in upravljanje storitev, kot ga uporablja maloprodajna enota Telekoma Slovenije, je po njegovem mnenju nerazumna in neizvedljiva. Operaterji imajo na voljo spletni vmesnik (operaterski portal), preko katerega naročajo in upravljajo storitve, pri čemer je ta vmesnik podložno vezan na isti informacijski sistem, kot ga Telekom Slovenije uporablja za svojo maloprodajno enoto. Procesno je naročanje enako tako za ostale operaterje kot za maloprodajno enoto Telekoma Slovenije, razlika je le v vhodnem sistemu.

Telekom Slovenije predlaga, naj Agencija besedilo ukrepa prilagodi na način, da črta izraz »isti« in ga nadomesti z izrazom »enotni informacijski sistem«, kar Telekom Slovenije alternativnim operaterjem že zagotavlja.

V zvezi z navedenim Agencija poudarja, da je za zagotovitev doslednega izpolnjevanja zagotavljanja obveznosti enakega obravnavanja in njenega preverjanja kot regulatorni ukrep nujno naložiti

vzpostavitev in uporabo istega informacijskega sistema, saj je iz istih razlogov to že naložila z odločbama na upoštevnihih trgih 3a in 3b. S pojmom isti informacijski sistem se razume, da bo moral Telekom Slovenije zagotavljati informacijski sistem z istim dostopom do istih informacij in podatkov ter istimi funkcionalnostmi (tj. istim vmesnikom in na isti način), kot ga uporablja njegova maloprodajna enota. Namreč, iskalci dostopa morajo imeti možnost uporabljati ustrezne sisteme in procese z enako stopnjo zanesljivosti in učinkovitosti kot maloprodajna enota Telekoma Slovenije. Le isti informacijski sistem z istim vmesnikom lahko zagotovi, da so tako procesi kot dostop do informacij zagotovljeni enako za maloprodajno enoto Telekoma Slovenije kot za druge operaterje.

Telekom Slovenije opozarja na dejstvo, da je v zvezi z obveznostjo ponujanja L3 VPN povezav, ki je z odločbo Telekomu Slovenije naložena na upoštevnihih trgih 5, informacijska podpora na operaterskem portalu že obstajala. Ker po letu 2013 ni bilo več naročil, je Telekom Slovenije pakete za VPN umaknil z operaterskega portala, vendar lahko po potrebi informacijsko podporo razmeroma hitro ponovno vzpostavi.

Telekom Slovenije nadalje izpostavlja vprašanje smiselnosti naložitve ukrepov za produkte, za katere sploh ni nujno, da bodo operaterji po njih povpraševali, saj da bo moral v razvoj vložiti znatne resurse, rešitve pa naj se nato sploh ne bi uporabljale ali pa bodo namenjene manjšemu številu produktov, ki ne bodo pokrili stroškov priprave informacijske podpore. Telekom Slovenije poziva Agencijo naj razmisli, ali so predvideni ukrepi sorazmerni z namenom in hkrati za operaterja s pomembno tržno močjo ne predstavljajo prevelikega bremena glede na pričakovano korist. Telekom Slovenije predlaga tudi, da Agencija sorazmernost ukrepa podrobno opredeli.

Agencija odgovarja, da je produkt L3 VPN, ki ga Telekom Slovenije ponuja v okviru vzorčne ponudbe BRO na bakrenem omrežju, funkcionalna nadgradnja produkta širokopasovnega dostopa za množični trg in ne vsebuje visokokakovostnih lastnosti. Ta produkt se pomembno razlikuje od produktov L3 VPN, ki jih Telekom Slovenije ponuja svojim maloprodajnim enotam, ki jim med drugim omogoča tudi več vrst visokokakovostnih SLA dogovorov, ki jih zagotavlja z namestitvijo usmerjevalnikov, kot tudi vzpostavitev redundantnih poti preko alternativnih povezav. Agencija poleg navedenega ugotavlja, da na maloprodajnem visokokakovostnem trgu obstaja relativno visok tržni delež produktov L3 VPN na priključkih za množični trg, ki vključujejo visokokakovostni SLA, in sicer 24,2%, ki pa jih v veliki večini zagotavlja prav Telekom Slovenije. Navedeno pritrjuje zaključkom Agencije, da na trgu obstaja povpraševanje po tovrstnih maloprodajnih produktih in da je regulacija tovrstnih produktov na veleprodajnem trgu potrebna.

Glede točke 4 obveznosti, ki se nanaša na zagotavljanje sprotnega obveščanja o rokih za odpravo napake, ter tudi na aktivno sodelovanje pri odpravi napake, ko ta ni na njegovi strani, Telekom Slovenije poudarja, da za segment poslovanja s poslovnimi strankami skrbi ekipa posebej usposobljenih tehnikov, ki je preko dežurstev na voljo tudi izven rednega delovnega časa (za intervencije in zagotavljanje SLA), česar na množičnem trgu ni.

Nadalje glede točke 4 obveznosti v primeru visokokakovostnega bitnega toka na širokopasovnih priključkih za množični trg, Telekom Slovenije izpostavlja dejstvo, da ugotavljanje vzroka za nastalo napako, še zlasti v primeru, ko ne gre za napake na njegovi strani, ni predmet ugotavljanja Telekoma Slovenije in ni predmet informacijskega sistema, zato Telekom Slovenije predlaga, da Agencija ukrep ustrezno spremeni.

Agencija se zaveda, da se pojavljajo primeri, ko razlogi za napako niso na strani Telekom Slovenije, temveč na strani operaterja, ki je napako prijavil. Telekomu Slovenije takšne napake ni potrebno odpraviti, saj je tudi ne more, moral pa bo aktivno sodelovati z drugim operaterjem vse do jasne razmejitve napake, torej do ugotovitve, na čigavi strani je napaka. V vsakem primeru pa lahko Telekom Slovenije pomoč pri odpravljanju napak, ki niso na njegovi strani, operaterjem zaračuna. Agencija se tudi zaveda dejstva, da ima Telekom Slovenije za podporo poslovnim uporabnikom in višjih SLA dogovorov dodatno ekipo, saj zagotavljanje višjih nivojev SLA zahteva večje vložke v znanju in človeških virih.

Glede točke 5 obveznosti, ki se nanaša na omogočanje neizbrisnega in sledljivega dostopa do informacij z uporabo istega informacijskega sistema, v enakih časovnih in kakovostnih okvirih kot svojim notranjim organizacijskim enotam ter hčerinskim in partnerskim podjetjem, pri čemer morajo biti te informacije na enak način dostopne tudi Agenciji, Telekom Slovenije navaja, da v primeru zakupljenih vodov s sodobnimi tehnologijami preverja razpoložljivost dostopovnega optičnega omrežja ter razpoložljivost porta na Ethernet stikalu, če pa optično dostopovno omrežje ni na voljo, preveri še možnost realizacije preko SHDSL omrežja. Ob tem se ocenijo tudi morebitne dodatne investicije za realizacijo zahtevka, pred dogovorom pa je v določenih primerih potreben tudi skupni ogled na lokaciji.

Nadalje glede točke 5 obveznosti v primeru visokokakovostnega bitnega toka na širokopasovnih priključkih za množični trg Telekom Slovenije meni, da je posredovanje informacij o načrtih posodabljanja omrežij ali izgradnji omrežij na lokacijah, kjer omrežja še ni, sporno, ker spravlja Telekom Slovenije v neenakovreden položaj v primerjavi z nereguliranimi operaterji storitev na drugih vzporednih omrežjih, saj slednji v primeru napovedi posodobitve ali izgradnje novega omrežja s strani reguliranega operaterja omrežja takoj pristopijo k prodajnim aktivnostim na svojem omrežju. Tako se reguliranemu operaterju bistveno zmanjša učinkovitost investicije v posodobitev omrežja, pri čemer je vprašljiva ekonomska upravičenost investicije. Po mnenju Telekom Slovenije je operater omrežja reguliran v okviru zagotavljanja dostopa do obstoječega omrežja in ne v okviru posodabljanja in izgradnje novega omrežja. Po zgraditvi omrežja je operater omrežja podatke o zgrajenem omrežju dolžan posredovati, plan izgradnje pa je izključno v pristojnosti operaterja omrežja in o tem operater omrežja ne bi smel biti dolžan obveščati drugih. Ta obveznost bi bila upravičena izključno, če bi bili regulirani vsi operaterji omrežja na posamezni lokaciji.

Predlagani ukrep o potrebnem obveščanju o načrtih posodabljanja ali gradnje omrežja s podatki za posamezen priključek do naslova natančno najmanj 60 dni pred možnostjo oddaje naročila za spremembo ali izvedbo priključka v informacijskem sistemu je v nasprotju z načeli Agencije, ki naj bi s svojimi ukrepi spodbujala učinkovite naložbe v novo in izboljšano infrastrukturo, zlasti v izgradnjo NGA omrežij. Na predlagan način se izniči efekt hitrega in učinkovitega vključevanja uporabnikov glede na razmere realnega okolja. Investitorju je namreč onemogočeno kakršno koli dodajanje dodatnih naslovov, ki bi jih lahko izvedel med samo gradnjo, ne da bi bil obsojen na 60-dnevno čakanje preteka roka napovedi.

Telekom Slovenije zato predlaga Agenciji, naj regulacijo ohrani na že zgrajenem dostopovnem omrežju in ne posega v investicijsko gradnjo, saj bo s tem dosegla zgolj ustavitev investicij v omrežje in s tem poslabšala pogoje na trgu za končne uporabnike.

Po mnenju Telekoma Slovenije Agencija zaključuje upravičenje določanja regulatornih ukrepov, ki bi reguliranemu operaterju nalagalo realiziranje investicijskih posegov na podlagi vlog nekega operaterja, s čimer pa bi glede na roke, ki jih v predlogih ukrepov postavlja Agencija, vplivala na investicijsko planiranje reguliranega operaterja, kar je z vidika enakopravnosti subjektov povsem neprimerno in postavlja nereguliranega operaterja v prioritetni/privilegiran položaj, v istem trenutku pa reguliranega operaterja v slabši položaj in celo v položaj, ko bi odstopal od vnaprej planiranih in usklajenih investicij.

Agencija v zvezi z zgornjimi navedbami Telekoma Slovenije odgovarja, da iskalci dostopa potrebujejo dostop do informacij o začetku posodabljanja ali gradnje omrežja, da se lahko ustrezno pripravijo na začetek ponujanja storitev na posodobljenih in novo zgrajenih omrežjih ter konkurenčno nastopijo na trgu. Prav tako je treba poudariti, da navedena obveznost obsega tako že zgrajeno omrežje Telekoma Slovenije kot tudi omrežje, ki bo šele zgrajeno. Cilj Agencije namreč ni spodbujanje investicij brez upoštevanja negativnih učinkov, ki bi jih odsotnost predlagane obveznosti imela na krepitev in ohranjanje konkurenčnih razmer na trgu. Namen regulacije veleprodajnih trgov je ravno v tem, da se iskalcem dostopa, ki nimajo enake tržne moči kot operater s pomembno tržno močjo, omogoči konkurenčno poslovanje na ustreznih maloprodajnih trgih, ne da bi bil operater s pomembno tržno močjo pri tem prikrajšan za pokrivanje stroškov investicij v izgradnjo omrežij.

V veljavnih regulatornih odločbah na upoštevni trgih 3a in 3b je Agencija prav tako naložila obveznost obveščanja o načrtih posodabljanja ali gradnje omrežja, pri čemer mora Telekom Slovenije obveščati s podatki za posamezen priključek do naslova natančno pred pričetkom del (tj. razred priključka 4), o možnosti oddaje naročila za spremembo ali izvedbo priključka, ki ustreza razredu 3, pa najmanj 30 dni pred tem. Navedene roke bo tako Agencija v Analizi uskladila z naloženimi obveznostmi na upoštevni trgih 3a in 3b.

Glede točke 6 obveznosti, ki se nanaša na prepoved uporabe visokokakovostnega dostopa na fizični infrastrukturi s strani Telekoma Slovenije, ki jo je v zavrnitvah poizvedb operaterjev označil kot rezervno, razen za namene, pri katerih je uporaba rezervne infrastrukture upravičena, oziroma bo moral v primeru spremembe njene namembnosti to najprej ponuditi operaterju, ki je prvi poizvedoval po njej, Telekom Slovenije zanika trditev Agencije, da je Telekom poizvedbe operaterjev za veleprodajni dostop na fiksni lokaciji zavrnil z obrazložitvijo, da ni prostih kapacitet, ker so te definirane kot rezervne, kasneje pa je istemu naročniku storitev zagotovil sam.

Agencija v zvezi z navedenim pojasnjuje, da je rezervna infrastruktura namenjena ohranjanju celovitosti omrežja v primeru okvar. Če Telekom Slovenije ugotovi, da ima v določenem delu preveč rezervnih povezav, lahko te pod enakimi pogoji ponudi za priključitev novih končnih uporabnikov lastne maloprodaje kot novih končnih uporabnikov iskalcev dostopa.

Glede točke 7 obveznosti, ki se nanaša na preskus tehnične ponovljivosti in zagotavljanje tehnične ponovljivosti novih oziroma spremenjenih maloprodajnih ponudb, v okviru katerih bo moral Telekom Slovenije Agenciji posredovati tehnične in poslovne informacije v primerih uvedbe novih reguliranih veleprodajnih vložkov ali spremembe obstoječih reguliranih veleprodajnih vložkov, pri čemer bo moral pri določitvi razumnega roka za predhodno obvestilo Agenciji in operaterjem pred uvedbo nove maloprodajne ponudbe upoštevati 4-mesečni rok in pred uvedbo spremenjene maloprodajne ponudbe

2-mesečni rok, kar pa ne velja za obstoječo maloprodajno ponudbo, za katero mora preskus tehnične ponovljivosti opraviti v roku 30 dni od vročitve odločbe, Telekom Slovenije predlaga svoj tekst obveznosti: »opraviti preskus tehnične ponovljivosti in zagotoviti tehnično ponovljivost novih oziroma spremenjenih maloprodajnih ponudb, v okviru katerih bo moral Agenciji posredovati tehnične informacije v primerih potrebe po uvedbi novih reguliranih veleprodajnih vložkih ali spremembah obstoječih reguliranih veleprodajnih vložkov, pri čemer bo moral pri določitvi razumnega roka za predhodno obvestilo Agenciji in operaterjem pred uvedbo nove maloprodajne ponudbe upoštevati 4-mesečni rok in pred uvedbo spremenjene maloprodajne ponudbe 2-mesečni rok«.

Po mnenju Telekoma Slovenije definiranje ustreznih veleprodajnih produktov za vsako novo maloprodajno ponudbo vodi v kopiranje storitev na maloprodajnem trgu, ne pa k pravi, raznoliki storitveni konkurenci, ki bo temeljila na kreativnosti operaterjev. Agencija se mora osredotočiti predvsem na vodilne ponudbe. Operater omrežja je ostalim operaterjem dolžan zagotavljati veleprodajne produkte oziroma zakup dostopovnega omrežja, ki kakovostno in v tehnično enaki funkcionalnosti kot maloprodajni enoti, omogočajo oblikovanje in ponujanje storitev, ki jih njegova maloprodajna enota ponuja na maloprodajnem trgu.

Telekom Slovenije ocenjuje, da je ukrep Eol že v celoti naložen in izveden, prav tako je dosežena velika razvitost veleprodajnega trga, na katerem se ponuja transparentne veleprodajne storitve, ki ne vključujejo nivoja neposrednega zagotavljanja storitev končnim uporabnikom. Operaterji storitev lahko že danes na podlagi reguliranih in komercialnih veleprodajnih produktov tehnično ponovijo maloprodajno ponudbo operaterja s pomembno tržno močjo.

V zvezi z navedenimi pripombami Telekoma Slovenije Agencija pojasnjuje, da definiranje veleprodajnih produktov in omogočanje njihove izvedbe ne vodi zgolj v podvajanje ponudbe Telekoma Slovenije s strani drugih operaterjev, temveč omogoča drugim operaterjem realizacijo maloprodajnih produktov, katerih ti brez ustrezne in tehnično ponovljive veleprodajne ponudbe svojim končnim uporabnikom ne bi mogli ponuditi. Navedeno pa je temelj za storitveno konkurenco, ki temelji na raznolikosti ponudbe. Eol s trenutno veljavno odločbo iz leta 2008 Telekomu Slovenije ni bil naložen, zato ne drži navedba Telekoma Slovenije, da je ukrep Eol že v celoti naložen in izveden. Iskalci dostopa brez navedene obveznosti ne morejo ustrezno tehnično ponoviti maloprodajne ponudbe operaterja s pomembno tržno močjo in tako oblikovati konkurenčne ponudbe na maloprodajnem trgu.

Na podlagi navedenega bo tako Telekom Slovenije moral drugim operaterjem posredovati zgolj tehnične in poslovne informacije v zvezi s posameznim veleprodajnim produktom, iz katerih bo razvidno, da je tehnična ponovljivost novega ali spremenjenega obstoječega veleprodajnega vložka mogoča. Poleg navedenega bo moral Telekom Slovenije opraviti preizkus tehnične ponovljivosti tudi za obstoječe maloprodajne visokokakovostne produkte, in sicer v 30 dneh po vročitvi odločbe.

Pri tem iz razloga nediskriminatornosti do maloprodajne enote Telekoma Slovenije nikakor ni sprejemljivo vnaprejšnje javno obveščanje operaterjev o novih maloprodajnih storitvah. Omejiti se je potrebno izključno na tehnične rešitve v omrežju. Maloprodajna enota mora imeti pri ponujanju storitev na končnem trgu zagotovljene enake pogoje kot operaterji, kar pa v primeru vnaprejšnjega obveščanja o storitvah ni omogočeno. Za zagotavljanje enakih konkurenčnih pogojev je glede na zgoraj navedeno dovolj, da se zagotavlja tehnična ponovljivost novih storitev na ustreznih veleprodajnih produktih.

Obveznost operaterja omrežja bi morala biti vezana na posredovanje pravočasnih informacij o kakovostnih in tehničnih spremembah funkcionalnosti omrežja, ki omogočajo oblikovanje in ponujanje novih storitev. O tem mora obvestiti ostale operaterje največ 6 mesecev vnaprej. To je skladno tudi s predlagano obveznostjo posredovanja informacij, kjer mora operater s pomembno tržno močjo posredovati informacije o kakovostnih in tehničnih spremembah funkcionalnosti omrežja, ki pogojujejo možnost oblikovanja in ponujanja novih storitev, največ 6 mesecev pred začetkom ponujanja storitev s strani njegove maloprodajne enote.

Telekom Slovenije ugotavlja, da je tehnična ponovljivost zagotovljena že s točkama 1 in 2 obveznosti zagotavljanja enakega obravnavanja, v preostanku obveznosti enakega obravnavanja pa so določeni tako parametri kakovosti storitev SLA, kot ključni kazalniki uspešnosti, ki za nove storitve verjetno ne morejo biti drugačni od tistih, ki so predpisani za ostale storitve.

Agencija v zvezi z navedenim pojasnjuje, da kot izhaja iz analize upoštevnega trga 4, bo moral Telekom Slovenije Agenciji predložiti rezultate preskusa tehnične ponovljivosti, v okviru katerega bo moral dokazati tehnično ponovljivost novega ali spremenjenega obstoječega veleprodajnega vložka, vključno z vsemi informacijami, ki so potrebne za dokazovanje, da je tehnična ponovljivost v celoti zagotovljena. Predložena dokumentacija bo morala vsebovati naslednje tehnične in poslovne informacije o (1) tehničnih karakteristikah vključno s pripadajočimi parametri kakovosti storitve ustreznega veleprodajnega vložka, ki omogoča izvedbo enake maloprodajne storitve, kot jo zagotavlja sam sebi oziroma svojim hčerinskim ali partnerskim podjetjem, (2) razpoložljivosti ustreznih dogovorov o ravni storitev (SLA) in ključnih kazalnikih uspešnosti (KPI) za predmetno storitev, in (3) ustreznem veleprodajnem vložku za naročanje, priključitev in odpravo napak, ki jih drugi operater potrebuje za razvoj ali prilagoditev lastnih sistemov in procesov, da bi ponudil konkurenčne nove ali spremenjene maloprodajne storitve, na voljo v razumnem času, preden Telekom Slovenije ali njegovo hčerinsko ali partnersko podjetje uvede lastno maloprodajno storitev. Pri posredovanju rezultatov preskusa tehnične ponovljivosti pa mu ne bo treba razkriti informacij glede svoje ustrezne maloprodajne ponudbe, v kolikor bodo te predstavljale poslovno skrivnost Telekoma Slovenije.

Agencija tudi pojasnjuje Telekomu Slovenije, da je v točkah 1 in 2 obveznosti enakega obravnavanja določena splošna obveznost Telekoma Slovenije, da omogoči drugim operaterjem ponujanje najmanj enakih storitev in v enaki kakovosti, kot jih zagotavlja tudi samemu sebi. Točka 7 te obveznosti pa podrobneje opredeljuje zahteve za enakost vložkov pri uvajanju novih storitev.

Glede točke 8 obveznosti, ki se nanaša na roke za odgovore, Telekom Slovenije na primeru zakupljenih vodov s sodobnimi tehnologijami najprej poudari razliko med optičnim omrežjem, zgrajenim namensko za poslovne uporabnike (FTTO) in omrežjem, grajenim za množični trg (FTTH ali GPON).

V današnji ponudbi VPN L2 na trgu, ki jo Telekom Slovenije ponuja pod komercialnimi pogoji, je določeno, da če obstajajo tehnične možnosti, se operaterju poda pozitiven odgovor na preveritev. Trenutni rok za izvedbo preveritve je 10 delovnih dni. Rok za realizacijo pa je 15 delovnih dni od prejema naročila. V primeru potrebnih dodatnih investicij in komercialne upravičenosti, se operaterju poda pozitiven odgovor. Komercialna upravičenost je navedena v javno objavljenem ceniku, kjer je zapisano, da cene veljajo v primeru, ko ima Telekom Slovenije proste kapacitete v omrežju in v primeru, ko se investicija v izgradnjo omrežja povrne s priključnino in z mesečno zakupnino v 12 mesecih ob vezavi za najmanj 24 mesecev. Rok za realizacijo v tem primeru Telekom Slovenije poda v odgovoru na preveritev.

V okviru roka za realizacijo (15 dni oziroma roka podanega ob preveritvi), in najkasneje dva (2) dneva pred izvedbo, Telekom Slovenije kontaktne osebi, navedeni v naročilu operaterja predlaga datum izvedbe vzpostavitve VPN L2 povezave, ki ga kontaktne oseba potrdi, ali v okviru roka za realizacijo, predlaga drugi datum. Če pride do prekoračitve roka izvedbe vzpostavitve VPN L2 povezave zaradi nepotrditve predlaganega datuma s strani kontaktne osebe, Telekom Slovenije iz tega naslova ni odgovoren za škodo in ni dolžan plačati pogodbene kazni. V primeru negativnega odgovora Telekom Slovenije na izrecno zahtevo operaterja razloge za negativen odgovor izkaže tudi z ustrezno tehnično dokumentacijo najkasneje v desetih (10) delovnih dneh od prejema operaterjeve zahteve. V kolikor je bil negativen odgovor upravičen, Telekom Slovenije takšno zahtevo zaračuna operaterju.

Telekom Slovenije predlaga, da mu Agencija naloži roke za poizvedbo in realizacijo, kot so danes v veljavi v komercialni ponudbi za L2 VPN.

Glede točke 8 obveznosti, pa v primeru visokokakovostnega bitnega toka na širokopasovnih priključkih za množični trg, Telekom Slovenije predlaga naslednji tekst obveznosti: »V primeru zavrnitve operaterjeve poizvedbe se mora, ob odgovoru na preveritev, operaterju posredovati razlog za zavrnitev. Na podlagi izrecne pisne zahteve operaterja je potrebno operaterju najkasneje v roku 10 delovnih dni poslati natančno obrazložitev razloga za zavrnitev. V primeru zavrnitve poizvedbe brez navedbe razloga, se takšne poizvedbe operaterju ne sme zaračunati.« Ne glede na tip preveritve se v primeru negativnega odgovora posreduje razlog za negativen odgovor, posredovanje tehnične dokumentacije za izkazovanje razloga zavrnitve pa ni primerno. Poleg tehničnih razlogov se Telekom Slovenije pri dodatnih poizvedbah srečuje tudi z drugimi razlogi zavrnitve (npr. neustrezna vloga, neustrezni podatki, sistemska napaka idr.). Tovrstne zahteve se rešujejo z obojestranskim sodelovanjem in s ciljem, da se odgovor posreduje čim prej, ne gre pa v tem primeru za posredovanje tehnične dokumentacije. Telekom Slovenije bo vse tovrstne aktivnosti v primeru ustreznega odgovora operaterjem dodatno zaračunal glede na porabljen čas.

V primerih, ko je za izvedbo naročila potrebna še vzpostavitev omrežne priključne točke in poseg na omrežju, za določanje rokov izgradnje iz razloga zagotavljanja stroškovno učinkovitega načina gradnje in narave gradnje po prepričanju Telekoma Slovenije, Agencija ni pristojna.

Predlagani roki izvedbe posameznega naročila so bistveno krajši, kot jih Telekom Slovenije dosega z razpoložljivimi informacijami, resursi in pogodbami, ki jih ima do podizvajalcev. V nadaljevanju Telekom Slovenije navaja konkretne roke pri izgradnji hišne instalacije. Ostali statusi (tisti, ki niso navedeni v primeru) v skladu z ugotovitvami iz nadzornega postopka 06103-1/2017 niso in ne morejo biti predmet regulacije. V nasprotnem primeru bi veljalo, da Agencija in alternativni operaterji diktirajo investicije v omrežje Telekoma Slovenije. Telekom Slovenije predlaga svoje roke, ki jih lahko izpolni glede na trenutni sistem evidentiranja statusov izgradnje hišne napeljave. Navedeni roki znašajo od 8 do 30 delovnih dni, odvisno od statusa izgradnje.

Telekomu Slovenije so naložene nove zahteve po posredovanju informacij o lastnikih, upravljavcih in etažnih lastnikih, ki jih pridobi iz informacij javnega značaja. Telekom Slovenije predlaga, da poda tehnično rešitev operaterju, skupaj s podatki, ki jih ta nujno potrebuje, proti ustreznemu plačilu stroškov, ki so nastali pri pridobivanju podatkov.

Agencija je v Analizi predvidela naložitev obveznosti Telekomu Slovenije, po kateri naj bi odgovoril na poizvedbo v roku največ 15 minut, v kolikor so potrebne dodatne aktivnosti na terenu, pa lahko odgovori v roku 3 delovnih dni.

Agencija se delno strinja s pripombami Telekoma Slovenije in bo v Analizi postavljene roke za poizvedbo podaljšala s 15 minut na 1 delovni dan. Pri tem je Agencija upoštevala dejstvo, da gre pri tem za ne množične, naročnikom prilagojene produkte, ki zahtevajo individualno obravnavo in je za ugotavljanje njihove razpoložljivosti potrebno uskladiti več aktivnosti, še posebej pri omrežjih, ki so grajena namensko za poslovne uporabnike.

Agencija se strinja z navedbo Telekoma Slovenije, da v procesu poizvedb lahko prihaja do negativnih odgovorov iz razlogov, ki nimajo tehnične podlage, kot so npr. procesne napake, napake v podatkih ipd. V tovrstnih primerih Telekomu Slovenije ni potrebno podajati tehnične dokumentacije, temveč bo moral v sodelovanju z iskalcem dostopa ugotoviti dejansko stanje. Tehnično dokumentacijo bo moral na njegovo zahtevo iskalcu dostopa v prostorih Telekoma Slovenije podati na vpogled v primerih, ko je poizvedba zavrnjena iz tehničnih vzrokov in z odobritvijo vpogleda v tehnično dokumentacijo iskalcu dostopa omogočiti, da se prepriča o pravilnosti ali nepravilnosti zavrnitve. Telekom Slovenije bo moral operaterju na njegovo zahtevo izročiti tudi kopijo tehnične dokumentacije.

Agencija se z navedbo Telekoma Slovenije, da z regulacijo posega v regulacijo trga investicijske izgradnje do posameznega naročnika, ne strinja, saj je Agencija s predlagano obveznostjo, v primeru naročila priključitve novega uporabnika na omrežje, zagotovila enako obravnavanje maloprodajne enote Telekoma Slovenije in iskalcev dostopa, kar pomeni izenačitev iskalcev dostopa v razmerju do maloprodajne enote Telekoma Slovenije pri podajanju naročil za izvedbo priključka. Agencija je z namenom, da pri izvedbi priključitev zagotovi enako obravnavanje za posamezne razrede priključka, predlagala tudi bolj podrobno določen ključen kazalnik uspešnosti, to je povprečni čas za izvedbo naročila v primeru optičnega omrežja za vsak razred priključka posebej, merjeno v delovnih dnevih.

Glede posredovanja informacij iskalcem dostopa v primeru pridobivanja služnosti, soglasij drugih infrastrukturnih upravljalcev in soglasij etažnih lastnikov pa Agencija meni, da je Telekomu Slovenije naložila obveznost, ki je sorazmerna. Telekom Slovenije bi namreč v odsotnosti navedene obveznosti lahko podaljševal 30 dnevni rok za nedoločen čas iz razloga nezmožnosti pridobitve služnosti oziroma soglasij in s tem pri ostalih iskalcih dostopa zavlačeval s temi postopki.

Telekom Slovenije mora v roku 3 delovnih dni od začetka postopkov za pridobitev soglasij o tem obvestiti operaterja in mu na njegovo zahtevo posredovati podatke o lastnikih, solastnikih, upravljavcih ali etažnih lastnikih, prav tako mora Telekom Slovenije po pridobitvi potrebnih soglasij drugega operaterja (tj. tistega, ki je oddal naročilo) nemudoma obvestiti. V zvezi s predmetno obveznostjo Agencija pojasnjuje, da ni namen te obveznosti, da mora Telekom Slovenije v roku 3 dni pridobiti soglasje. Glede na to, da ima dostop do podatkov o lastnikih zemljišč, pa je rok 3 dni za seznanitev drugih operaterjev s temi informacijami povsem realen. Agencija je predmetni rok 3 dni naložila ravno iz razloga, da se rok, ki je izven nadzora Telekoma Slovenije, ne bi nerazumno podaljševal, ob tem pa bi na hitrost pridobivanja soglasja za služnost lahko vplival tudi iskalec dostopa. Obveznost nalaga le posredovanje tistih podatkov, ki jih bo Telekom Slovenije pridobil za lasten postopek in tako iz tega naslova ne bo imel dodatnih stroškov. Namen te obveznosti je, da iskalec dostopa lahko po svojih zmožnostih pomaga pri hitrejši pridobitvi teh soglasij in s tem pohitri postopek priključitve lastne stranke.

Glede točke 9 obveznosti, ki opredeljuje vključitev pogodbene kazni v vzorčni ponudbi, Telekom Slovenije navaja, da je institut pogodbene kazni po svoji naravi in pogojih uporabe le tega, per se neprimeren in posledično pravno neuporabljiv za namene, kot jih v osnutku ukrepov predvideva Agencija. Pogodbena kazen je po svoji osnovi institut, ki se lahko uporablja v primeru, ko se pogodbeni stranki, upnik in dolžnik o tem tako dogovorita in sicer za primer neizpolnitve ali zamude pri izpolnitvi obveznosti, v primeru naloženih regulatornih ukrepov pa manjka dogovor pogodbenih strank. Obveznost vključitve pogodbene kazni v okviru zakonskih obveznosti, ki so lahko naložene operaterju s pomembno tržno močjo na podlagi postopkov izvedenih v skladu z določbami ZEKom-1 ni ena od predvidenih obveznosti in posledično tudi ne more biti določena kot obveznost oziroma ukrep na taki podlagi, ravno tako pa niso izpolnjeni pogoji iz 254. člena Obligacijskega zakonika.

Telekom Slovenije opozarja, da je Agencija že sedaj v okviru navedene obveznosti Telekomu Slovenije naložila vključitev pogodbenih kazni. Agencija v okviru Analize ne ugotavlja učinkov dosedanje regulacije oz. naloženih ukrepov, kar velja tudi za obveznost vključitve pogodbenih kazni v vzorčno ponudbo. Naložena obveznost torej ni utemeljena s konkretnimi ravnanji Telekoma Slovenije. Nalaganje kakršnihkoli obveznosti s strani Agencije, ob popolnem izostanku navajanja dejstev in okoliščin, ki bi iz obstoječega dejanskega stanja sedanjih regulatornih ukrepov opravičevale nalaganje takih obveznosti je v procesnem smislu neupoštevno, saj stranki ne omogoča pravice do obrambe v smislu izjasnitve o dejstvih in okoliščinah in navajanju svojih argumentov za izpodbijanje navedb Agencije. Ob tem pa je Agencija namreč maksimalno višino pogodbene kazni opredelila kot 18-kratnik mesečne zakupnine za ustrezen visokokakovostni produkt.

Telekom Slovenije se ne strinja z upravičenostjo namena kazni, to je k odvratanju Telekoma Slovenije od kršitev. Telekom Slovenije poudarja, da je tudi brez predmetnega določila možen postopek ugotavljanja kršitev in izrekanja prekrškovnih glob ter tožba z odškodninskimi zahtevki operaterjev v primeru nespoštovanja regulatornih odločb in povračila morebitne nastale škode. Telekom Slovenije izpostavlja tudi določila Samoregulacijskega kodeksa (81. točka), ki prav tako predvideva možnost zahteve povrnitve stroškov v višini nadomestil operaterju, ki bi take stroške izplačal svojemu uporabniku. Telekom Slovenije tudi nasprotuje obrazložitvi Agencije, da so pogodbene kazni v primerjavi s poslovnimi rezultati družbe zanemarljivi, saj je po mnenju Telekoma Slovenije višina globe odvisna od okoliščin in teže prekrška ter samo v nekaterih primerih tudi od prometa.

Po mnenju Telekoma Slovenije je predlagana obveznost vključitve predlaganih pogodbene kazni v vzorčno ponudbo iz navedenih razlogov povsem brez pravne podlage, podredno pa tudi nesorazmerna in neutemeljena obveznost. Pri tem Agencija prav tako nastopa tudi v funkciji prekrškovnega organa, in ima iz tega naslova možnost, da odloča o prekrških za kršitve po ZEKom-1 in na njegovi podlagi izdanih predpisov (prekoračitve rokov, zamude...) in na takšen način sankcionira morebitno nedisciplinirano ravnanje operaterja. Nerazumno visoke pogodbene kazni odpirajo preveč možnosti za špekulacije na strani operaterjev in dolgoročno vplivajo na ceno storitev tako za operaterje kot končne uporabnike, kar pa po našem mnenju ni namen, zaradi katerega so bile pogodbene kazni predpisane. Višina pogodbene kazni, ki predstavlja kar do 18-kratnika mesečne zakupnine, je glede na vse mehanizme spremljanja enake obravnave povsem nerazumna, nesorazmerna in predstavlja hudo namerno ogrožanje poslovanja Telekoma Slovenije. Vsaka višina nadomestila, ki je višja od 100% maloprodajne mesečne zakupnine za posamezen dostop, je po prepričanju Telekoma Slovenije nesorazmerna.

Telekom Slovenije tudi ugotavlja, da iz Analize ni razvidno, na podlagi česa je Agencija ugotovila, da je 24 mesecev običajni čas vezave naročnika pri posameznemu operaterju. Ker je na to dolžino vezana

maksimalna višina pogodbene kazni, je pravilnost ugotovitve toliko pomembnejša. Agencija običajnega čas vezave naročnika z ničemer ne utemelji, temveč ga zgolj naniza kot dejstvo.

V zvezi z zgoraj povzeto pripombo Agencija pojasnjuje, da je pogodbene kazni v analizo predmetnega upoštevnega trga vključila iz razloga, ker so v skladu s Priporočilom o nediskriminaciji in stroškovnih metodologijah kot sestavni del vključena v dogovore o ravni storitev (SLA) med strankami za primer kršitve teh dogovorov. Citirano priporočilo pogodbene kazni smiselno opredeljuje kot jamstva za raven storitev (SLG). Pogodbene kazni določajo torej raven nadomestila, ki ga je zavezan plačati operater s pomembno tržno močjo, če je njegovo opravljanje veleprodajnih storitev slabše od kakovosti, določene v dogovoru o ravni storitev kot poslovnim sporazumom, v skladu s katerim se operater s pomembno tržno močjo zaveže, da bo zagotovil dostop do veleprodajnih storitev določene ravni kakovosti. Namreč, med ključne obveznosti, ki se nalogajo Telekomu Slovenije, sodita obveznost omogočanja operaterskega dostopa in obveznost enakega obravnavanja, neločljivo pa je s tem povezana tudi obveznost odpravljanja napak. Odsotnost kršitev navedenih obveznosti na predmetnem trgu je potrebno glede na Priporočilo o nediskriminaciji in stroškovnih metodologijah, ter glede na relevantne določbe ZEKom-1, šteti za tako pomembne, da je Agencija kot primeren ukrep v smeri zagotovitve spoštovanja teh obveznosti predvidela tudi naložitev rokov za izvedbo določenih aktivnosti, obenem pa je določila še pogodbene kazni za primer nespoštovanja teh rokov s ciljem, da se prepreči zloraba tržne moči Telekoma Slovenije, kar v končni posledici privede do večje discipline na trgu in razvoja konkurenčnosti trga. Da se zagotovi izvrševanje naloženih dogovorov o ravni storitev (SLA) je Agencija predvidela naložitev pogodbene kazni, s katerimi so pravice operaterjev, ki ustrezajo navedenim obveznostim, ustrezno zaščitene. Upoštevati je potrebno, da so drugi operaterji v pogajalskem položaju šibkejše stranke, posledično pa torej brez možnosti za doseg prostovoljnega pristanka Telekoma Slovenije na določitev ustreznih pogodbene kazni (za primer njegovih nepravilnih ravnanj). Določitev pogodbene kazni je posledično nujna, da se ustrezno zavaruje izpolnjevanje obveznosti. Tako je treba pogodbene kazni predpisati kot regulatorni ukrep, ki pripomore k preprečitvi zlorab pomembne tržne moči - na ta način pa se omogoči razvoj trga v smeri večje konkurence. Ta ukrep se zato kaže kot primeren, poleg tega pa je nujen, saj na drugačen način (torej z morebitnimi milejšimi ukrepi) tega cilja ni mogoče doseči.

V zvezi z navedbami Telekoma Slovenije, da se pogodbene kazni v okviru upravnega postopka, ki se zaključi s sprejemom oblastne odločitve, ni mogoče naložiti, Agencija pojasnjuje, da je naložitev pogodbene kazni - kot že navedeno - kot regulatorni ukrep na predmetnem upoštevne trgu predvidela v skladu z določbami Priporočila o nediskriminaciji in stroškovnih metodologijah, ki pogodbene kazni povezuje z zagotavljanjem obveznosti enakega obravnavanja (kot jo ZEKom-1 opredeljuje v 103. členu). Telekom Slovenije izpostavlja drugi odstavek 251. člena OZ, ki med upnikovimi pravicami določa, da pravico zahtevati izpolnitev obveznosti upnik izgubi, če je zahteval plačilo pogodbene kazni, vendar pa Telekom Slovenije spregleda njegov četrti člen, ki določa, da kadar je kazen dogovorjena za primer, če dolжник zamudi z izpolnitvijo, ima upnik pravico zahtevati tako izpolnitev obveznosti kot pogodbeno kazen. Agencija se ne strinja z oceno, da se v preteklosti z učinki tega ukrepa v preteklosti ni ukvarjala, temveč je na podlagi dogajanj na trgu in Analize lahko zaključila, da je obveznost naloženih pogodbene kazni primeren in ustrezen ukrep za odvrčanje Telekoma Slovenije od nepoštenih poslovnih praks tudi v prihodnje.

V skladu z navedenim se je Agencija odločila, da predvidena obveznost določitve plačila pogodbene kazni v analizi upoštevnega trga ostaja iz razloga, ker se je dosedanja ureditev na upoštevne trgih 3a in 3b izkazala za učinkovito, upošteva dejstvo, da kot taka za Telekom Slovenije glede na poslovne rezultate ne more pomeniti dodatnega bremena. Pri določitvi najvišje pogodbene kazni za zamudo pri realizaciji naročila visokokakovostnega dostopa oziroma odpravi napak je Agencija ugotovila, da je

običajni čas vezave naročnika pri posameznem operaterju 24 mesecev. Drugi operater tako lahko v primeru zamude na strani Telekoma Slovenije utрпи tudi večje izgube, ko mu končni uporabnik zaradi zamude na maloprodajnem trgu odpove naročniško pogodbo. Ker se v praksi prekinitve naročniškega razmerja lahko dogajajo skozi celotno obdobje vezave, Agencija ugotavlja, da je primerno, da se Telekomu Slovenije naloži kazen v višini 18-kratnika zakupnine za ustrezno obliko visokokakovostnega dostopa. Zamude drugega operaterja na maloprodajnem trgu zaradi zamud s strani Telekoma Slovenije na medoperaterskem trgu pa imajo za posledico lahko tudi trajno izgubo ugleda drugega operaterja na trgu, zaradi česar Agencija zaključuje, da je naložitev predlaganih kazni nujno potrebna za zagotavljanje konkurenčnih razmer na trgu. Glede na to, da predstavljajo pogodbene kazni v primerjavi s poslovnimi rezultati Telekoma Slovenije zanemarljive zneske, Agencija ugotavlja, da poslovanja Telekoma Slovenije nikakor ne morejo ogroziti. Na podlagi zapisanega je predlagana obveznost sorazmerna tako glede na potencialno breme, ki ga terja, kot glede na cilje, ki se z njo zasledujejo, obenem pa je tudi nujna, saj bi se brez nje ustvarjali pogoji za razvoj slabe poslovne prakse, ki bi preko zmanjšanja sposobnosti zagotavljanja nivoja kakovosti storitev s strani drugih operaterjev v dogovorjenih časovnih okvirih vodila v izgubo njihovih končnih uporabnikov in posledično vplivala na razvoj konkurence na trgu. Pogodbene kazni so bile Telekomu Slovenije naložene že s predhodnima regulatornima odločbama na trgu 3a in 3b in so naložena tudi s trenutno veljavno regulacijo na predmetnih trgih. Kot take so se izkazale za učinkovito orodje za preprečevanje diskriminatornega ravnanja Telekoma Slovenije. Še toliko bolj pa navedeno velja za predmetni upoštevni trg, kjer ima SLA dogovor bistveno večji pomen in njegovo nespoštovanje hujše posledice.

Očitek nezakonnosti oziroma nesorazmernosti tega ukrepa - upošteva kumulacijo prekrškovne odgovornosti in pogodbene odgovornosti do drugih strank - je potrebno zavrniti, saj se v temelju ti dve odgovornosti ne izključujeta. Upoštevati je potrebno sam namen, ki ga zasleduje prekrškovno pravo z izrekom glob ob ugotovljenih kršitvah, ko meri na sistem specialne prevencije (tj. da kršitelj dejanja več ne ponovi) in generalne prevencije (tj. opomin skupnosti v zvezi s tem, kaj je prepovedano), pri čemer se plačane globe stekajo v državni proračun. Za razliko od glob pa pogodbene kazni v sferi civilnega (pogodbenega prava) zasledujejo povračilo stranki (v konkretnem primeru drugemu operaterju - konkurentu) za nastalo škodo, do katere je kot prizadeta stranka upravičena.

Glede točke 10 obveznosti, ki se nanaša na pregledno mesečno objavljane podatkov o kakovosti visokokakovostnega dostopa do 10. v mesecu za pretekli mesec, Telekom Slovenije navaja, da ponudba za FTTO ne predvideva mesečnega poročanja o kakovosti storitev, oziroma vseh parametrov, ki so z odločbami določeni v primeru omrežja za množični trg, saj so podrobni tehnični parametri usklajeni z individualnimi zahtevami poslovnih uporabnikov, vključenih v pogodbo o zakupu FTTO, ki jo operater sklene s Telekomom Slovenije. Za visokokakovostni bitni tok na širokopasovnih priključkih za množični trg pa Telekom Slovenije zagotavlja kompletnost vseh zahtevanih poročil po stabilizaciji informacijskega sistema in v najkrajšem možnem izvedbenem času.

V zvezi z navedenim Agencija pojasnjuje, da bo skladno s predlagano obveznostjo Telekom Slovenije moral zagotoviti redno mesečno poročanje o kakovosti visokokakovostnega dostopa po posameznih vrstah produktov in različnih nivojih kakovosti storitev (SLA). V okviru odgovorov na vprašalnik 38241-6/2017 je Telekom Slovenije navedel vrste visokokakovostnih produktov in vrste SLA dogovorov, ki jih ponuja na maloprodajnem in na veleprodajnem trgu. Na podlagi navedenega Agencija ugotavlja, da zahteva za redno poročanje o osnovnih statističnih parametrih, kot so povprečni čas odgovora na poizvedbe, povprečni čas izvedbe naročila in povprečni čas odprave napak ne predstavlja nesorazmernega bremena, saj tovrstne informacije na vseh vrstah omrežij zagotavlja Telekom Slovenije tudi sam sebi. Naložitev ključnih kazalnikov uspešnosti (KPI) je nujna, saj je zaradi

pomanjkanja preglednosti glede zagotavljanja kakovosti storitve namreč pogosto težko ugotoviti diskriminatorno ravnanje operaterja s pomembno tržno močjo v razmerju do svoje maloprodajne enote oziroma povezanih družb v primerjavi z ostalimi operaterji. Na podlagi navedenega so tako KPI najprimernejše orodje za odkrivanje možnega neenakega obravnavanja in za namene povečanja preglednosti v zvezi z zagotavljanjem in kakovostjo reguliranih veleprodajnih proizvodov dostopa operaterja s pomembno tržno močjo na ustreznih trgih. Agencija je tovrstno obveznost že naložila tudi na upoštevnihih trgih 3a in 3b in gre tako za konsistentnost nalaganja obveznosti na povezanih trgih.

8. Obveznost zagotavljanja preglednosti

Telekom Slovenije se strinja s predlaganim rokom, da mora vzorčno ponudbo objaviti v 60 dneh od odločbe, vendar pa predlaga, da vzorčna ponudba v veljavo stopi kot običajno, to je v 30 dneh po objavi na spletnih straneh, ne pa z dnem njene objave, kot predlaga Agencija.

Agencija namerava namreč precej razširiti obseg upoštevnege trga, kar bo pomenilo, da bo potrebno vzorčno ponudbo precej spremeniti oziroma napisati na novo, ob tem pa poskrbeti tudi za vse preglede procesov, spremembe cen v cenikih ipd.

Agencija v zvezi s predlogom Telekoma Slovenije, da naj vzorčna ponudba prične veljati šele v 30 dneh od njene objave, pri čemer pa se Telekom Slovenije strinja s 60-dnevnim rokom za njeno objavo, ugotavlja, da so tozadevne navedbe Telekoma Slovenije same s sabo v nasprotju, saj v dodatnih 30 dneh od objave, ki jih Telekom Slovenije zahteva za uveljavitev, vzorčne ponudbe ne bo mogel več dopolnjevati oziroma spreminjati, ampak teh 30 dni predstavlja zgolj *vacatio legis* pred samo uveljavitvijo regulatornih obveznosti. Na podlagi navedenega je tako v Analizi predviden rok 60 dni za objavo vzorčne ponudbe ustrezen.

9. Obveznost cenovnega nadzora

Agencija predlaga, da bo moral Telekom Slovenije oblikovati in uveljaviti stroškovno naravnane cene na podlagi dolgoročnih prirastnih stroškov s pribitkom za splošne stroške (long-run incremental costs plus; LRIC+) in na podlagi tekočih stroškov (current cost accounting; CCA). Telekom Slovenije meni, da bi ponovno izračunavanje cen za zakupljene vode s tradicionalnimi vmesniki pomenilo nesorazmerno in preveliko breme tako glede na število aktivnih zakupljenih vodov predvsem pa glede na število novih priključkov. Telekom Slovenije zato predlaga, da za segment zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki cene ostanejo na nivoju danes veljavnih cen objavljenih v vzorčni ponudbi RALO.

Agencija je predlog Telekoma Slovenije preučila, in sicer je preverila količino in vrednost ter gibanje števila zakupljenih vodov tako na maloprodajnem kot na veleprodajnem nivoju. Kot je razvidno v Analizi iz Slike 2: Gibanje maloprodajnih tržnih deležev zakupljenih vodov s tradicionalnimi in sodobnimi tehnologijami, glede na število priključkov, je tržni delež zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki v obdobju 2014-2017 padel s 47% na 39,8%, na veleprodajnem trgu pa, kot je razvidno v

Analizi iz Slike 3: Gibanje števila zakupljenih vodov na veleprodajnem trgu, pa je tržni delež zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki v obdobju 2014-2017 padel s 56,3% na 34,8%. Kljub temu, da je tržni delež zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki v upadanju, pa le ti še vedno predstavljajo znaten tržni delež na tem trgu. Agencija je preverila tudi število in vrednost zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki, ki pa jih zaradi varovanja poslovnih podatkov ne objavlja, in ugotovila, da le-teh ni zanemarljivo malo. Nadalje je agencija že v Analizi ugotovila, da se cene na tem veleprodajnem trgu niso spremenile vse od uveljavitve zadnje regulatorne in nadzorne odločbe (št. 06014-6/2008-4 z dne 24.02.2009), oziroma so se prilagodile v letu 2013 le zaradi spremembe stopnje davka na dodano vrednost. Pri tem je ugotovila, da trenutno naložena obveznost stroškovno naravnanih cen po metodologiji popolnoma alociranih stroškov na osnovi tekočih stroškov (FAC CCA) ne zagotavlja ustreznega signala za vstop na trg, saj se Slovenija glede na primerjalno analizo uvršča med države z najvišjimi cenami v Evropski Uniji, zato Agencija ne more slediti predlogu Telekoma Slovenije, da bi cene zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki ostale na nivoju trenutno veljavnih veleprodajnih cen. Glede na stroškovno metodologijo (FAC CCA), v katero je vključena tudi morebitna neučinkovitost Telekoma Slovenije, glede na to, da stroški temeljijo na podatkih poslovnega leta 2008 in Priporočila Komisije z dne 29. marca 2005 o zagotavljanju zakupljenih vodov v Evropski uniji Del 2 – Cenovni vidiki veleprodaje podomrežij zakupljenih vodov K (2005) 951/2 končno, ter da so veleprodajne cene zakupljenih vodov v Slovenije med najvišjimi v Evropski Uniji, je nujno, da Agencija tudi za zakupljene vode s tradicionalnimi vmesniki naloži obveznost oblikovanja in uveljavitve stroškovno naravnanih cen na podlagi metodologije LRIC+. Le z naložitvijo metodologije LRIC+ se lahko iskalcem dostopa omogoči, da ne bodo plačevali oziroma pokrivali stroškov, ki izhajajo iz morebitne neučinkovitosti Telekoma Slovenije. Na ta način pa se tudi Telekom Slovenije spodbuja k učinkovitemu poslovanju in investiranju. Agencija bo glede na pripombo Telekoma Slovenije v obdobju do naslednje analize tega trga tudi pozorno spremljala prihodnji trend gibanja zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki, in bo v primeru, da tudi s stroškovno naravnanimi cenami na podlagi metodologije LRIC+ ne bo izkazanega povečanega povpraševanja po tovrstnih produktih, v postopku naslednje analize tega trga preučila možnost opustitve obveznosti cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva za tovrstne produkte.

Telekom Slovenije poziva Agencijo, naj z izračuni oziroma primeri pojasni svojo ugotovitev, da se iskalci dostopa danes na trgu soočajo s cenami veleprodajnih visokokakovostnih storitev, ki niso logično usklajene z drugimi povezanimi storitvami (npr. zakup optičnih vlaken za potrebe dostopa do končnih poslovnih uporabnikov). Slednje pa na trgu povzroča situacijo, da iskalci dostopa nimajo ustreznega signala za učinkovito investiranje.

Agencija je v zvezi s pripombo Telekoma Slovenije izvedla analizo primerjave cen:

- zakupa optičnih vlaken za potrebe dostopa do končnih poslovnih uporabnikov,
- zakupa storitev L2VPN in
- cen zakupljenih vodov s tradicionalnimi (155 Mbit/s in 2,5 Gbit/s) in sodobnimi vmesniki (10 Mbit/s in 100 Mbit/s),

ki so dostopne na spletni strani Telekoma Slovenije. Cene so bile izračunane kot povprečje dvoletne najemnine vključno s priključnino za razdalje 500 m, 2 km in 5 km.

Agencija je v okviru analize ugotovila, da je cena zakupa optičnih vlaken za potrebe dostopa do končnih poslovnih uporabnikov bistveno nižja od cen zakupljenih vodov, na primer cena zakupljenega voda s hitrostjo 2,5 Gbit/s na razdalji 5 km je kar 10-krat višja od cene zakupa optičnih vlaken za potrebe

dostopa do končnih poslovnih uporabnikov. Prav tako, je na primer cena zakupa storitev L2 VPN »Native« s hitrostjo 100 Mbit/s še enkrat nižja kot cena zakupljenega voda z enako hitrostjo (100 Mbit/s) ne glede na razdaljo. Glede na navedeno je Agencija ugotovila, da se iskalci dostopa na trgu soočajo s cenami veleprodajnih visokokakovostnih storitev, ki niso logično usklajene z drugimi povezanimi storitvami, kar povzroča stanje, da iskalci dostopa nimajo ustreznega signala za učinkovito investiranje.

Glede prepovedi škarij cen, Telekom Slovenije nasprotuje ugotovitvi Agencije, »da s postavljanjem dosedanjih veleprodajnih cen onemogoča vzpostavitev učinkovite konkurence na maloprodajnem trgu, saj njegov tržni delež na maloprodajnem nivoju znaša 74,2%. Telekom Slovenije lahko namreč kljub trenutno naloženi obveznosti stroškovne naravnosti cen po metodologiji FAC CCA, ob odsotnosti naložitve prepovedi škarij cen, zlorablja svoj položaj in v škodo končnih uporabnikov s previsokimi veleprodajnimi cenami ovira razvoj konkurence.« Po mnenju Telekoma Slovenije prevladujoč tržni položaj ni prepovedan, Agencija pa z nobenim postopkom nadzora v okviru njenih pristojnosti ni ugotovila, da bi Telekom Slovenije zlorabljal svoj položaj v škodo končnih uporabnikov, zato Agencija ne more kar pavšalno zatrjevati, da je Telekom Slovenije zlorabil svoj položaj, ne da bi za to imela kakršnekoli dokaze. Agencija naj zato predstavi dokaze ali pa takšno trditev izbriše iz Analize.

Agencija glede na pripombo Telekoma Slovenije ugotavlja, da je le-ta spregledal besedo »lahko«, zato Agencija povzema predmetni del besedila iz Analize, ki navaja naslednje: »Telekom Slovenije lahko namreč kljub trenutno naloženi obveznosti stroškovne naravnosti cen po metodologiji FAC CCA, ob odsotnosti naložitve prepovedi škarij cen, zlorablja svoj položaj in v škodo končnih uporabnikov s previsokimi veleprodajnimi cenami ovira razvoj konkurence.« Agencija je torej izrazila le obstoj potencialnega tveganja za možnost zlorabe prevladujočega položaja in torej ne navaja, da Telekom Slovenije zlorablja prevladujoč položaj.

Telekom Slovenije navaja, da je posredovanje kalkulacij do 30.6. za preteklo poslovno leto neprimeren ukrep z vidika LRIC+ (dolgoročni prirast stroškov), saj letno preračunavanje stroškov ni dolgoročno, ampak kratkoročno preračunavanje stroškov. Ta ukrep je po mnenju Telekoma Slovenije nepotreben tudi z vidika škarij cen, ki določa najvišje dopustne cene, kjer pa se mora metodo škarij cen izvajati vsako leto do konca 30. 6. Neprimeren ukrep pa je tudi z vidika ločitve računovodskih evidenc, kjer se prav tako opredeljujejo ločeni veleprodajni stroški. Tudi zaradi navedbe Agencije same, da metoda škarij cen preprečuje izrinjanje konkurenta s trga, se Telekomu Slovenije zdi nesmiselno vsakega 30. 6. posredovati obnovljene kalkulacije. Tudi zato, ker bodo kalkulativni elementi, npr. WACC, cena bakrene parice ipd. ostali nespremenjeni, saj imajo primeroma navedene in ostale omrežne komponente lastnost »dolgoročnosti«.

Glede na pripombo Telekoma Slovenije, Agencija pojasnjuje, da v okviru metodologije LRIC, sistem računovodskih podatkov v poslovnih knjigah organizacije predstavlja začetno točko za izračun stroškovnih kalkulacij po metodologiji LRIC, medtem ko končno točko predstavljajo stroškovne kalkulacije. Pri tem se mora metodologija LRIC vsako leto razvijati in vzpostavljati. Zato LRIC ni in nikoli ne sme biti enkratna vaja, vendar jo je treba obravnavati kot del organiziranega procesa poslovnega načrtovanja in upravljanja sprememb. Z vidika dolgoročnosti so vsi stroški na dolgi rok spremenljivi (ali izogibni). LRIC tako omogoča regulatorjem takšno metodologijo, ki omogoča, da se stroške kapitalsko intenzivnega trga elektronskih komunikacij na veleprodajnem trgu, ki so povezani z visokimi investicijami in dolgoročnimi življenjskimi dobami, lahko obdeluje in uporabi za stroškovno

naravnost in cenovne namene.¹¹ Glede na navedeno Agencija pojasnjuje, da bo moral Telekom Slovenije pri izračunu dolgoročnih prirastnih nereguliranih veleprodajnih in maloprodajnih stroškov upoštevati dolgoročni princip, pri katerem so vsi stroški na dolgi rok spremenljivi, pri tem pa bo moral vsakoletno prilagajati izhodiščno leto za stroškovne kalkulacije po metodologiji LRIC+. Razmere na trgu se spreminjajo tako s prihodkovnega vidika (zaradi konkurence na maloprodajnem trgu), kot tudi s stroškovnega vidika in samo z letnim preverjanjem škarij cen, bo Agencija lahko ugotavljala ali so veleprodajne cene ustrezne in omogočajo konkurenco na maloprodajnem trgu. Telekom Slovenije je nadalje navedel, da imajo določene komponente lastnost »dolgoročnosti«, kar se Agencija strinja, zato bo moral Telekom Slovenije navedeno lastnost s pristopom dolgoročnosti tudi upoštevati pri izdelavi stroškovnih kalkulacij. Agencija obenem še navaja, da kalkulacijski element strošek bakrene parice ni sestavni del nereguliranih veleprodajnih in maloprodajnih stroškov z vidika razlike med maloprodajnimi in veleprodajnimi cenami. Glede upoštevanja WACC, pa Agencija odgovarja, da bo moral Telekom Slovenije pri pripravi stroškovnih kalkulacij upoštevati vsakokrat veljavno tehtano povprečje stroškov kapitala (WACC), ki ga izračunava Agencija in ga tudi objavi na svojih spletnih straneh.

Telekom Slovenije navaja ugotovitev iz Analize, da »pri preverjanju izračuna stroškov po metodologiji LRIC+ lahko Agencija na podlagi petega odstavka 106. člena ZEKom-1 uporablja metodologije stroškovnega računovodstva, ki so neodvisne od tistih, ki jih uporablja operater omrežja.« Po mnenju Telekoma Slovenije naj bo Agencija pri uporabi neodvisnih metod za preverjanje izračuna stroškov, ki jih bo pripravil in posredoval Telekom Slovenije, pozorna na to, da bo uporabljala take metode in takšne primerjave, ki bodo kar najbolj primerljivi s parametri (npr. velikost trga, uporaba storitev,...), ki veljajo za Telekom Slovenije oz. za stanje na trgu v Sloveniji.

Agencija v zvezi s tem odgovarja, da bo pri uporabi neodvisnih metod za preverjanje stroškovnih kalkulacij cen poskušala upoštevati tiste metode in primerjave, ki bodo čim bolj primerljive s parametri, ki veljajo za trg elektronskih komunikacij v Sloveniji, oziroma bo poskušala v čim večji možni meri takšne primerjave prilagoditi nacionalnim razmeram v Sloveniji.

Telekom Slovenije citira besedilo iz Analize: »Agencija je pri prehodu na metodologijo prepovedi škarij cen upoštevala tudi breme, ki ga naložitev te metode prinaša za Telekom Slovenije.« Telekom Slovenije opozarja, da Agencija namerava naložiti obveznost prepovedi škarij cen na način, da bo Telekom Slovenije prve kalkulacije škarij cen posredoval 30. 6. 2018 za leto 2017. Telekom Slovenije Agencijo opominja, da regulacija za vse produkte še ne bo veljala v letu 2017, še manj pa za celo leto 2017, zato Agencija od Telekoma Slovenije ne more zahtevati kalkulacij za leto 2017, ampak kvečjemu za leto 2018, ki jih bo Telekom Slovenije predložil do 30. 6. 2019.

Agencija se strinja s pripombo Telekoma Slovenije, zato bo v tem delu Analize popravila predlog ukrepa, na način, da bo Telekom Slovenije posredoval prve kalkulacije v skladu s prepovedjo škarij cen do 30.6.2019 za poslovno leto 2018. Kot je navedeno v Analizi, bo Telekom Slovenije dolžan kot ustrezne regulirane veleprodajne stroške upoštevati prihodke iz naslova mesečnih naročin za preteklo poslovno leto, ki izhajajo iz vzorčne ponudbe za visokokakovostni dostop, pri čemer bo lahko upošteval

---

¹¹ ERG COMMON POSITION: Guidelines for implementing the Commission Recommendation C (2005) 3480 on Accounting Separation & Cost Accounting Systems under the regulatory framework for electronic communications, ERG (05) 29

popuste (promocijske, količinske, dolgoročne (na zvestobo), ipd.) za iskalce dostopa. Ker se ustrezni regulirani veleprodajni stroški nanašajo na prihodke iz naslova mesečnih naročnin, ki izhajajo iz cen vzorčne ponudbe za visokokakovostni dostop, ki bodo pričele veljati predvidoma v poslovnem letu 2018 (v roku 60 dni od dokončnosti regulatorne odločbe), jih bo Telekom Slovenije pričel evidentirati v poslovnih knjigah predvidoma v poslovnem letu 2018, zato se bo glede na navedeno v tem delu Analiza popravila.

10. Obveznost ločitve računovodskih evidenc

T-2 v zaključku opozori, naj Agencija posebej zagotovi, da se operaterjem obračunavajo zgolj cene in cenovni pribitki, ki jih Telekom Slovenije zaračunava sam sebi in se odražajo na maloprodajnih cenah Telekoma Slovenije.

Agencija glede na pripombo T-2 odgovarja, da namerava Telekomu Slovenije naložiti obveznost ločitve računovodskih evidenc, v okviru katerih bo moral kot vertikalno integrirani operater voditi ločene računovodske evidence ločeno zase oziroma samemu sebi in ločeno za iskalce dostopa, in v okviru katere bo moral pokazati, da so veleprodajne cene visokokakovostnega dostopa, ki jih zaračunava tretjim strankam, to je iskalcem dostopa, enake cenam, ki jih obračunava svoji maloprodajni enoti. Glede na navedeno bo Agencija s predvideno naložitvijo obveznosti zagotovila, da se iskalcem dostopa zaračunavajo takšne veleprodajne cene visokokakovostnega dostopa, ki bodo enake cenam, ki jih Telekom Slovenije obračunava svoji maloprodajni enoti.

Telekom Slovenije pozdravlja namero Agencije, da rok za predložitev ločenih stroškovnih evidenc postavi na 30.6. vsakega tekočega leta. Telekom Slovenije že v skladu z obstoječo odločbo ločene računovodske evidence pripravlja na osnovi revidiranih računovodskih izkazov in že danes upošteva morebitne spremembe, ki bi jih naložil revizor. Ob tem pa se Telekom Slovenije ponovno sprašuje o sorazmernosti nalaganja ločenih računovodskih evidenc tudi za zakupljene vode s tradicionalnimi vmesniki, katerih število upada.

Glede na pripombo Telekoma Slovenije, je Agencija preučila dejansko situacijo, in sicer je preverila količino in vrednost ter gibanje števila zakupljenih vodov tako na maloprodajnem kot na veleprodajnem nivoju. Kot je razvidno v Analizi iz Slike 2: Gibanje maloprodajnih tržnih deležev zakupljenih vodov s tradicionalnimi in sodobnimi tehnologijami, glede na število priključkov, je tržni delež zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki v obdobju 2014-2017 padel s 47% na 39,8%, na veleprodajnem trgu pa, kot je razvidno v Analizi iz Slike 3: Gibanje števila zakupljenih vodov na veleprodajnem trgu, pa je tržni delež zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki v obdobju 2014-2017 padel s 56,3% na 34,8%. Kljub temu, da je tržni delež zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki v upadanju, pa le ti še vedno predstavljajo znaten tržni delež na tem trgu. Agencija je preverila tudi število in vrednost zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki, ki pa jih zaradi varovanja poslovnih podatkov ne objavlja, in ugotovila, da le-teh ni zanemarljivo malo. Glede na ugotovljeno stanje je predlagana obveznost ločitve računovodskih evidenc sorazmerna s koristmi, ki so posledica izpolnitve te obveznosti. V primeru, da Agencija obveznosti ločitve računovodskih evidenc z regulatorno odločbo ne bi naložila, bi ji bilo onemogočeno zadostno nadzorovanje obveznosti enakega obravnavanja (nediskriminacije) kot tudi kontrola preprečitve neutemeljenega navzkrižnega subvencioniranja

tovrstnih storitev. Prav tako pa ne bi mogla na pregleden način pregledati in kontrolirati podatkov, ki predstavljajo podlago oziroma vhodne podatke za izračun stroškovno naravnanih cen zakupljenih vodov s tradicionalnimi vmesniki.